

لغات التدريس في إفريقيا الفرنكوفونية تحديات العمل ومعالمة

Sprachen im Schulunterricht im
französischsprachigen Afrika
Herausforderungen und Anhaltspunkte für Maßnahmen

Languages of Schooling in French-speaking Africa
Challenges and guidelines for action

Les langues de scolarisation en Afrique
francophone

Enjeux et repères pour l'action

Lugha za kufundishia katika Nchi za Afrika
kunakozungumzwa Kifaransa

Maswala na misingi kabla hatua zichukuliwe

As Línguas de Escolarização na África Francófona
Implicações e orientações para a ação

Èdè ìkóni ní àwọn orílè-èdè tí a ní sọ èdè faransé
ní Áfírìkà

Ohun tó wà nídíí rẹ àti ohun tí a lè şe

- Bénin
- Burundi
- Burkina Faso
- Cameroun
- Niger
- Sénégal
- Mali
- Tanzanie

لغات التدريس في إفريقيا الفرنكوفونية
تحديات العمل ومعالمه

Sprachen im Schulunterricht im französischsprachigen Afrika
Herausforderungen und Anhaltspunkte für Maßnahmen

Languages of Schooling in French-speaking Africa
Challenges and guidelines for action

Les langues de scolarisation en Afrique francophone
Enjeux et repères pour l'action

Lugha za kufundishia katika Nchi za Afrika kunakozungumzwa Kifaransa
Maswala na misingi kabla hatua zichukuliwe

As Línguas de Escolarização na África Francófona
Implicações e orientações para a acção

Èdè ikôni ní àwæn orilë-èdè tí a ñ sæ èdè faransé ní Áfíríkà
Ohun tó wà nídlí rë àti ohun tí a lè şe

SOMMAIRE

لغات التدريس في إفريقيا الفرنكوفونية	
تحديات العمل ومعالمه	5
Sprachen im Schulunterricht im französischsprachigen Afrika	
Herausforderungen und Anhaltspunkte für Maßnahmen	13
Languages of Schooling in French-speaking Africa	
Challenges and guidelines for action	23
Les langues de scolarisation en Afrique francophone	
Enjeux et repères pour l'action	31
Lugha za kufundishia katika Nchi za Afrika kunakozungumzwa Kifaransa	
Maswala na misingi kabla hatua zichukuliwe	39
As Línguas de Escolarização na África Francófona	
Implicações e orientações para a acção	49
Èdè lkónì ní àwọn orílè-èdè tí a ní sọ èdè faransé ní Áfíríkà	
Ohun tó wà nídílí rẹ àti ohun tí a lè şe	57

لغات التدريس
في
إفريقيا الفرنكوفونية

تحديات العمل ومعالمه

ملخص عملي

ظروف البحث

شرعت عدة بلدان فرانكوفونية ، خلال الأعوام الأخيرة ، في إصلاحات وطنية تهدف إلى إدراج لغة أو لغات وطنية¹ وسيلة للتدريس في التعليم الأساسي . إن استعمال اللغات الوطنية يهدف إلى تنمية التعلم الأساسي وإلى تسهيل الاكتساب التدريجي للغة تواصلية دولية . ولما كانت لغة التلميذ الأولى تؤثر تأثيراً حاسماً في نموه الإدراكي والعاطفي ، فإن اللجوء إلى التعليم ثانوي اللغة أو تعديي اللغة في هذا المستوى التعليمي يسهم في تخفيض الفشل الدراسي .

يتمثل هدف هذا البحث في القيام بعرض التوجّهات والتطبيقات المترافقّة بلغات التدريس في بلدان قامت اللجنة العلمية بانتقائها وفقاً لتصنيفات اجتماعية - لغوية ولتوافر خبراء ذوي مستوى عال ، والبلدان هي: " جمهورية بينين ، بوركينا فاسو ، بوروندي ، الكامرون ، النيجر ، السنغال . كما أن تجارب مالي وتanzania قد أخذت بعين الاعتبار " .

تضم هذه البلدان فئات اجتماعية - لغوية شديدة التنوع وتقم أمثلة باللغة الاختلاف لاستعمال اللغات الوطنية في الأنظمة التربوية.

مجالات البحث

إن وضع هذه التجارب في إطارها يتّجّب استخلاص فوائد في مجالات شتى .

وقد قامت الأبحاث بدراسات مستقيضة حول هذه التجارب وتنفيذ السياسات اللغوية الدراسية لتلك الدول ، وهي :

- تحديات جودة التعليم في واقع يشهد إقبالاً أعداد وفيرة من القرويين على الانتمام في سلك التعليم الابتدائي (صعوبات دراسية جسيمة ، ونسبة عالية للفشل والتسرّب المدرسي ، ومستوى منخفض للتعلم) .

- إشكالية اختيار اللغات (معايير الاختيار والمكانة المخصصة في النظام التربوي ومستويات استعمال اللغات وكيفياته ودرجات الاختيار وإجراءاته) .

- التنسيق بين اللغات الوطنية الإفريقية (لغة أولى) واللغة الفرنسية (لغة ثانية) : وسيط بين اللغات المستعملة وسيلةً للتعليم (وجهة نظر من السنة الأولى حتى السنة الأخيرة على المنهاج الابتدائي بكامله ، توزيع الحصص حسب المواد ، المنهاج البيداغوجية ، إجراءات نقل القدرات اللغوية من اللغة الأولى إلى اللغة الثانية ، تدبير استعمال اللغات في القسم .

- توظيف اللغات الوطنية وإنتاج وسائل تعليمية والاستفادة من القدرات الموجودة .

¹ يقصد بهذا اللفظ جميع اللغات الإفريقية المحلية سواءً كانت واسعة التداول أو قليلة التداول ، وليس اللغات الرسمية فحسب .

- انتداب المعلمين المشاركين ضمن أنظمة التعليم ثانوي اللغة أو تعددي اللغة وإخضاعهم دورات تكوينية أولية ومستمرة .
- متابعة المشاريع التجريبية وتقييمها .
- التقييمات المقارنة للتحصيل الدراسي .
- تحسين المستفيدين والفاعلين (موقف الأولياء والمعلمين والتأثير البيداغوجي الوسيط) .

النتائج المحفزة للتعليم ثانوي اللغة

إن اهتمام الإرادة السياسية باللغات والثقافات الإفريقية قد دخل طور النضج ، فلنطلاقاً من حرص أصحاب القرار على بلوغ أهداف تربوية للجميع ، نراهم يدرسون - بعنابة باللغة - اللجوء إلى اللغات الإفريقية بغية الوصول إلى نجاعة بيداغوجية وتحسين الظروف التعليمية ومخرجات النظام التربوي . وتكلّم النّظرّة الواقعية لأعوام العقد الأولى من الألفية الثالثة الإجراءات المشروعة (السياسي وما يتعلّق منها بالهوية) التي بدأتها هذه الدول الإفريقية عقب استقلالها .

- تجسّدت هذه الإرادة في الاهتمام بتعليم اللغات الإفريقية في المدارس ، وتبدي جلية في معظم البلدان ، كما أنها تظهر بوضوح في النصوص الرسمية (الدستور ، قانون التوجيه التربوي) ، وكذلك في الأبحاث التجريبية ، وغالباً ما تُجرى على مستوى التعليم الابتدائي .

لقد استطاعت هذه الأبحاث التجريبية أن تخلص - في العديد من البلدان - إلى نماذج بيداغوجية ناجحة في التعليم ثانوي اللغة ، وقد خضعت هذه النماذج إلى اختبارات على فترات طويلة نتيجة لتنوع المقارب التقييمية : " اختيار اللغات ، الوسائل ، التطبيق ، النتائج " وتظهر هذه الأبحاث التجريبية السياسات اللغوية المعلنة والمضمرة للدول ، وتستفيد - كذلك - من جميع تجارب قرارات حمو أمينة الأطفال والكمول غير الملتحقين بالدراسة في تعليم غير رسمي ، كما تلتقي مع اهتمام الأسر عندما تظهر هذه الأبحاث التجريبية نجاعة كبرى في اكتساب قدرات في اللغة الفرنسية ، نرى ذلك في بوركينا فاسو أو النيجر حيث أن عدداً كبيراً من طلبات إنشاء صنوف ثنائية اللغة ما زال ينتظر الرد .

إن استعمال اللغات الإفريقية وسيلة للتدريس في البلدان الأكثر تقدماً في مسيرة الإصلاح يسهّله توظيف اللغات الرئيسية توظيفاً صحيحاً ، وتتوفر وسائل تعليمية ، ولو أنها لا تقي بالغرض دائمًا . وإذا أخذنا بالاعتبار هذه اللغات التي سبق توظيفها والتي كانت موضعًا لأبحاث تجريبية ثنائية اللغة ، فسنجد أنه بإمكانها أن تعمّ الجزء الأكبر من الناس على حسب الكثافة السكانية (قرابة 84 % من ناطقي أربع لغات فقط في مالي ، 80 % من ناطقي عشر لغات في بوركينا فاسو) .

أتاح جمع هذه التجارب لدولة مالي إنشاء منهج ثنائي اللغة في برامج المدارس الابتدائية والعزم على إعداد المعلمين تدريجياً لاستعمال هذا المنهج مع تحديث منهج التكوين الأولي للمعلمين.

التأثيرات الملموسة لاستعمال اللغات الإفريقية في المدارس

أظهرت الأبحاث في الدول المعنية بعض النقاط البارزة ، وهي :

- تولّي السياسات المدرسية التي خضعت للتحليل مكانة غير متساوية للثانية اللغوية ؛ وبينما قامت بعض البلدان كالسنغال وجمهورية بينين والكامرون وتونغو بـ"تجارب" محدودة ، تعاني بلدان أخرى منخرطة في تعليم التعليم ثنائي اللغة كالنيجر وبوركينا فاسو ومالي من إفراط في نماذج تعليم اللغات الوطنية ويجب عليها أن تختر من بينها .
- تظهر مقارنة النتائج المحرزة في المدارس ثنائية اللغة والمدارس التقليدية أحاديّة اللغة تفوق قدرات تلاميذ الأقسام ثنائية اللغة ، ما يُعزّز من ضرورة تعليم اللغات الوطنية .
- تؤكد نتائج بوروندي في اختبارات "برنامج تحليل الأنظمة التربوية في مؤتمر وزارات التربية للبلدان التي تعتمد الفرنسية لغةً مشتركةً" لمادتي الفرنسية والرياضيات لل المستوى الثاني والخامس الابتدائي نجاعة التعليم ثنائي اللغة .
- تتجز المدارس التي يمولها بنك الـ"أزيو" الثنائية اللغة في بوركينا فاسو المسار الدراسي كاملاً خلال خمسة أعوام عوضاً عن ستة وتحوز نتائج أفضل بكثير من المدارس التقليدية في امتحانات نهاية المرحلة الابتدائية .
- تثبت التقييمات التي أجرتها منظمة "اتحاد إفريقيا الجنوبية والشرقية للإشراف على جودة التعليم" النتائج الجيدة للتعليم ثنائي اللغة في إفريقيا الجنوبية والشرقية الناطقة بالإإنگليزية حيث طور استعمال اللغات الإفريقية تطويراً واسعاً .

ظروف مواتية وفرص يجب أن تستثمر

مما لا شك فيه أن الظروف السياسية لم تكن قطّ مواتية كما هي عليه الآن ، وبالفعل فإننا نلاحظ :

- استعمالاً فعالاً للثانية اللغوية المدرسية وذلك من شأنه أن يقلّص مدة بلوغ "أهداف الألفية للتنمية" وأهداف "التعليم للجميع" لأنّه يسهم في تخفيف الفشل والتسرّب المدرسي ، كما يسهم في تطوير التعلم والمهارات المكتسبة ، إذ يتم تحصيل المهارات بصورة أسرع في القراءة والحساب عندما يتم تعليمها في اللغة الأم .

- انفاق العاملين في حقل التعليم في البلدان الإفريقية التي تقع جنوب الصحراء على التعاون الضروري والمنسق بين اللغات الإفريقية واللغة الفرنسية في إطار طرق تدريس مدمجة . وجود² مناطق لغوية كثيفة السكان ذات لغات واسعة التداول في دول الشريط الساحلي .
- توفر رأسمال تقني : " عدد اللغات الموظفة في الاستعمال المدرسي ، العدد الكافي للوسائل التعليمية المستخدمة في التعليم ثانوي اللغة ، العدد المتنامي للغويين والمدرّبين الإفريقيين في التعليم ثانوي اللغة" .
- مراجعة مناهج التعليم وبرامج تكوين المعلمين المستعملة حالياً في العديد من البلدان الإفريقية وهو ما يسمح بفرصة إدراج تعليم لغات إفريقية أو اتخاذها للتعليم .
- انتداب شبّان بصورة واسعة في إطار الخطط الوطنية المنصوصة تحت شعار " التعليم للجميع " وإقرارها بلا مركزية التوظيف حتى تتيح الاستفادة من الناطقين بلغات التعليم المستعملة في ذلك الوسط .
- إن الخطط العشرية التي تصب في مصلحة التعليم للجميع تشدد على أهداف الألفية لتنمية التعليم الابتدائي العالمي ، وهي تجمع موارد كبيرة من الميزانيات الوطنية ومن الممولين ، فتدوين أنشطة توسيع التعليم ثانوي اللغة في خطط العمل بعُد الطريقة الأكثر نجاعة لجمع موارد بقدر كافٍ من أجل إصلاح البرامج وتكوين المعلمين وإنتاج وسائل تعليمية .

العوائق الملاحظة

- لقد قامت الأبحاث الخاصة بكل بلد على حدة بتحليل الصعوبات الكثيرة التي تواجهه إدراج اللغات الإفريقية في المدارس ، وفيما يلي سرد لبعضها :
- عدم الاستمرارية في الإرادة السياسية وترجمتها على أرض الواقع ، وذلك لعدة أسباب منها الخدر الشديد أمام خطر ردّ الفعل الطائفية وكذلك قلة اهتمام النخب الإفريقية "المعلومة" بتراث بلدانهم اللغوي والثقافي .
 - كثرة القرارات التي يجب أن تتخذ : اختيار اللغات ، تعدد لهجات اللغة الواحدة ، المستويات الدراسية التي تدرج فيها اللغات ، الحصص المخصصة لكل لغة ، وكذلك أنماط الاستعمال " وسيلة ، مادة ، مساعد في التعليم ، اللغة الثقافية " .
 - تحفظ عدد من المعلمين والتأثيرات ويعزى ذلك - على الأرجح - إلى تأثير المدرسة الاستعمارية التي كانت تحظر استعمال اللغات الإفريقية في القسم وفي ساحة المدرسة وتعاقب على ذلك. إضافة إلى ذلك ، يتذرع بعضهم في استخدامه الحصري للغة الفرنسية دون غيرها بحجج الاستمرارية التربوية بين التعليم الابتدائي والثانوي . وتقوم الأنظمة

². كما في النسخة الفرنسية ، ولعل الصواب في فصلها وجعلها فقرة قائمة بذاتها .

القائمة على الامتحانات في تقييم المعرف - من خلال الاختبارات التي تقام كل ثلاثة أشهر وامتحانات نهاية المرحلة الابتدائية - بانتقاء الطلاب المنقوصين ، الأمر الذي يتسبب في إقصاء أعداد كبيرة من الأطفال ورميهم في الجهل والأمية.

- شحّة الاليات التكوين الأولى والمستمر للمعلمين أو انعدامها في تعليم اللغات الوطنية والتعليم ثانوي اللغة .
- شحّة الأبحاث البيداغوجية التي تتناول طرق التدريس المدمجة : (اللغة الإفريقية / اللغة الفرنسية) ورداءة وسائل التعليم ثانوي اللغة في أغلب الأحيان ، ويزيد هذا العامل سوءاً ضعف دور النشر المحلية فيما يخص الكتب المدرسية .
- تنوع طرق تدريس النظام ثانوي اللغة الموجودة ، مما يضطر أصحاب القرار إلى اختيار دون أن تتوفر لديهم المعطيات اللازمة للاختيار .
- قلة الإعلام بفوائد التعليم ثانوي اللغة وذلك يؤدي إلى تحفظ بعض الأسر التي تطمح أن ينال أطفالها مكانة اجتماعية واقتصادية مرموقة من خلال التعليم المبكر وباللغة الفرنسية فحسب ، والتي ترى أن اللغات الإفريقية تعليم متمنٌ ، ما دامت غير مقتنة بنجاعة التعلم باللغات الإفريقية في الواقع ثانوي اللغة.
- قلة التخطيط والإعداد التقني ، لعدم توافر المهارات أو الوسائل التقنية والمالية الملائمة في أغلب الأحيان .
- ضعف المتابعة والأبحاث التجريبية في بعض البلدان ، وشحّة الاليات التقييم والتعلم في اللغات الوطنية (التي لم تؤخذ بعد بعين الاعتبار في امتحانات نهاية المرحلة الابتدائية) .

ابراز نماذج التعليم ثانوي اللغة الناجعة واستراتيجيات التنفيذ الملائمة

هذه الصعوبات يمكن حلّها ، فنانة الدراسات التي أجريت في كل بلد على حدة هي - على وجه التحديد - أمثلة للطرق التعليمية التي تكفلت بها وينبغي إشراك جميع الأطراف فيها . ونظراً لأن الأبحاث توصلت إلى استخلاص اتفاق على النماذج ثنائية اللغة أو متعددة اللغة الأكثر نجاعة ، فإن هذه النماذج تمثل نقطة ارتكاز ذات أهمية لتطبيق السياسات التي قد تدخل حيز التنفيذ، وهي كالتالي :

- أ - اتخاذ اللغات الإفريقية وسيلةً للتعليم باعتبارها لغة أولى يقتضي مقاربة تأخذ الواقع بعين الاعتبار.
- إن تهيئة اللغة (كتابة ، نحواً ، معجماً ، وسائل تعليمية) شرط يحتل الصدارة .
- لا بد من تنسيق تشاور بين مسئولي التقييس التربوي والسلطات المحلية والأسر لتحديد لغات التعليم الأكثر ملاءمة (لغات الوسط المحلية أو اللغات المتداولة) ، كما تم ذلك بنجاح في بوركينا فاسو حيث يوجد قرابة 400 طلب لفتح صفوف ثنائية اللغة .

- طرق التعليم المتخصصة يمكن أن تكون ضرورية إذا لم تكن اللغة المدرّسة هي اللغة الأم لمعظم التلاميذ. فلا بد منأخذ التصورات الاجتماعية والسياسية والاقتصادية المتعلقة باللغات بعين الاعتبار وتجنب إثارة المطالب والانقسام على الهوية.

ب - إن طرق الترابط بين تعليم اللغات الوطنية الإفريقية (لغة أولى) واللغة الفرنسية (لغة ثانية) قد خضعت إلى دراسات مستفيضة. ويبدو أن اتفاقا قد خلص له :

- لإرافق انطلاقه النعائم باللغة الإفريقية (لغة أولى) بتمهيد شفوي للغة الفرنسية (لغة ثانية) ، من بداية المرحلة .

- للانتقال في منتصف المرحلة الابتدائية من اللغة الأولى إلى اللغة الثانية واتخاذها وسيلة رئيسية للتعليم .

- للحفظ على استعمال لا يأس به للغة الأولى حتى نهاية المرحلة الابتدائية .

هذا النموذج الثاني اللغة "الإضافي" ، الذي يتبع للغة الوطنية الحفاظ على مكانة معتبرة على الأقل حتى نهاية المرحلة الابتدائية ، يبدو أفضلا من النموذج ثانوي اللغة "التناقصي" الذي ينص على الانتقال المبكر وهجر اللغة الأولى في منتصف المرحلة الابتدائية ، بعد العبور إلى اللغة الثانية واتخاذها وسيلة وحيدة للتعليم .

ج - إن طرق تدريس اللغة الوطنية (لغة أولى) وطرق التدريس المدمجة : (اللغة الوطنية "لغة أولى" واللغة الفرنسية "لغة ثانية") ما زالت بحاجة إلى الإتقان ، لأن نقصاً في اللغة الوطنية يمكن أن يعرقل تعليم اللغة الثانية .

د - لا بد من تعزيز جدي لتكوين معلمي اللغات في طرق التدريس المدمجة وإدارة المعلمين المعينين في المناطق اللغوية .

ه - وأخيراً ، فإن تعليم سياسات التعليم ثانوي اللغة وجعلها متلاحمـة الأجزاء يتم ، من جهة ، بتوعية أصحاب القرار وهم - في الغالب - غير قارئـين (لذا يبدو أن المفترضة هي المستوى الأنسب للتدخل) ، ومن جهة أخرى ، يجب توعية أولياء التلاميـذ الذين يمانعون - غالباً - تعليم اللغات الوطنية ويعدونها عائقاً أمام الرفـي الاجتماعي .

لقد أبرز هذا البحث الموارد العلمية والتقنية الموجودة في هذه البلدان والوسائل التعليمية المنتجـة والتقييمـات المنجزـة والخبرـات المتراكـمة. كما أظهر أن تسيير هذه الإصلاحـات - التي تـحـجـمـ عنـها حـكـومـاتـ عـدـيدـةـ - أمرـ بالـغـ التعـقـيدـ . ومع ذلك ، فإن تقييمـات تحـصـيلـ التـلـامـيـذـ الـدـرـاسـيـ تـكـشـفـ العـجـزـ اللـغـويـ لـدىـ غـيرـ المـنـظـمـينـ فـيـ الـدـرـاسـةـ فـيـ لـغـةـ مـأـلـوـفـةـ لـهـمـ . وفيـماـ يـتـعـلـقـ بـاصـلاحـ لـغـاتـ التـدـريـسـ ، فـقـدـ لـوـحـظـ مـفـاتـيحـ رـئـيـسـيـةـ النـجـاحـ :

- إن سـيـادـةـ الدـوـلـ فـيـ خـيـارـاتـهاـ السـيـاسـيـةـ الـو~طنـيـةـ فـيـ أمرـ لـغـاتـ التـعـلـيمـ وـتـوـضـيـحـ خـطـطـ الـعـمـلـ وـتـعـدـدـ الـخـيـارـاتـ الـتـيـ يـجـبـ اـتـخـادـهـاـ يـسـمـحـ بـالـخـرـوجـ مـنـ مـنـطـقـ إـمـاـ حـيـازـةـ كـلـ شـيـءـ أـوـ لـاـ شـيـءـ : إـمـاـ اـسـتـعـامـ الـلـغـاتـ الـفـرـنـسـيـةـ بـدـيـالــ ، وـإـمـاـ اـسـتـعـامـ الـلـغـاتـ الـإـفـرـيـقـيـةـ .

- ضرورة اتخاذ إجراءات تدريجية إدماجية : التقدم على مراحل بالتجريب ، توفير ظروف النجاح في كل مرحلة (مسئلون متزمون ، قيادة متمكنة ، تخطيط متقن ومرن ، معلمون أكفاء ، وسائل تعليمية متوفرة ، أولياء ملمون ... الخ) .

- التخلّي عن المركبة في أخذ القرارات : إذ لا بد من ترك المفاوضات للمستويات الأكثر محلية في إطار كل فئة اجتماعية فيما يتعلق باختيار اللغة أو اللغات الإفريقية التي ستتّرس (المدارس الحق في اتخاذ هذا القرار بنفسها إن لزم الأمر) . وإنه لمن الأفضل تجنب اتخاذ أي قرار إداري مركزي فيما يتعلق باختيار اللغات .

الخاتمة

إن رفع التحديات التي تفرضها نوعية التعليم للجميع يستلزم في نهاية الأمر استعمال اللغات الإفريقية في التدريس . إذ إنه من الصعب في المجتمعات الريفية أساساً تعميم إكمال مرحلة دراسية جيدة ، لفئة عمرية واحدة ، دون اللجوء - على نطاق واسع - إلى اللغات الأم واللغات المتداولة التي يفهمها الأطفال .

هذا وقد أظهر البحث تعدد إجراءات إدراج اللغات الإفريقية في المدارس والصعوبات التي تواجهها هذه الإجراءات . لكن عدد الأبحاث التجريبية وأهميتها تقدم دلالات ثمينة يجب أحدها بعين الاعتبار في مرحلة التوسيع .

وبالفعل فالوضع الراهن ليس خياراً تعليمياً ، لأنّه يخالف لأجيال جديدة التكلفة البشرية الباهظة لتعليم ابتدائي غير ناجع يجلب إعاقة حقيقة للأطفال والأسر المنحدرين من أواسط ذات إمكانيات متواضعة ويفرض عوانق أمام التنمية الاقتصادية والاجتماعية لهذه البلدان .

Sprachen im Schulunterricht im französischsprachigen Afrika

Herausforderungen und Anhaltspunkte für
Maßnahmen

Zusammenfassung

Kontext der Studie

Im Laufe der letzten Jahre haben mehrere frankophone Länder nationale Reformen in Angriff genommen um eine (oder mehrere) Landessprache (n) als Unterrichtssprachen in der Grundschulausbildung einzuführen. Im Grundschulwesen dienen die Landessprachen dem Erwerb von Wissensgrundlagen und erleichtern gleichzeitig das schrittweise Erlernen einer internationalen Kommunikationssprache. Die Erstsprache der Schüler übt einen entscheidenden Einfluss auf ihre weitere kognitive wie affektive Entfaltung aus, im Rahmen des Schulunterrichts auf eine Zwei/Mehrsprachigkeit zurückgreifen zu können, ermöglicht es in diesem Stadium des Lernprozesses, die schulischen Leistungen zu optimieren.

Zweck der Studie ist es, eine Bestandsaufnahme der Zielsetzungen und Vorgehensweisen im Hinblick auf die im Schulunterricht angewandten Sprachen auszuarbeiten, und zwar in folgenden Ländern, die vom wissenschaftlichen Komitee auf der Grundlage soziolinguistischer Typologien und der Disponibilität erstklassiger Experten ausgewählt wurden: Benin, Burkina Faso, Burundi, Kamerun, Niger und im Senegal. Die in Mali und Tansania gesammelten Erfahrungen wurden ebenfalls berücksichtigt.

Die soziolinguistischen Situationen dieser Länder unterscheiden sich stark voneinander, ebenso wie die Verwendung der verschiedenen Landessprachen im Schulsystem der jeweiligen Staaten.

Untersuchte Bereiche

Aus den in der Studie gesammelten Erfahrungen lassen sich Lehren für die unterschiedlichsten Bereiche ziehen.

Die Studien haben die Formulierung und die Zielsetzung in Bezug auf die Politik der Schulsprachen in den jeweiligen Ländern sehr weitgehend dokumentiert:

- die Frage der Unterrichtsqualität im Kontext des immer stärker ermöglichten Zugangs der ländlichen Bevölkerung zur Grundschulbildung (große schulische Schwierigkeiten, hohe Durchfallquote und Schulabbruch, schwaches Lernniveau)
- die Problematik der Auswahl an Sprachen (Auswahlkriterien, der den Sprachen zugewiesene Platz im Schulsystem, Anwendungsniveau und –Modalitäten, Auswahlangebot und Auswahlverfahren)
- Zusammenwirken der afrikanischen Landessprachen (S1)/Französisch (S2): Austausch zwischen den Mittlersprachen (im Hinblick auf den Grundschulunterricht in seiner gesamten Länge) und Verteilung auf die jeweiligen Fächer, pädagogische

Maßnahmen, Transferprozesse der sprachlichen Kompetenzen von S1 zu S2, Sprachgebrauch im Unterricht

- Funktionalisierung der Landessprachen und Konzeption didaktischer Hilfsmittel unter Berücksichtigung bereits vorhandener Materialien
- Anwerben neuer Lehrkräfte sowie Aus- und Weiterbildungsmaßnahmen in den zwei- und mehrsprachigen Einrichtungen
- Betreuung und Auswertung neuer experimenteller Projekte
- vergleichende Auswertung der erworbenen schulischen Kenntnisse
- Sensibilisierungsmaßnahmen für Teilnehmer und Mitwirkende (Haltung der Eltern, der Lehrer sowie der vermittelnden pädagogischen Betreuer)

Positive Ergebnisse im zweisprachigen Unterricht

Das Bestreben auf politischer Ebene, die afrikanischen Sprachen und Kulturen im Erziehungssystem zu berücksichtigen, hat eine neue Stufe der Reflexion erreicht. Darauf bedacht, allen den Schulbesuch zu ermöglichen, greifen die Entscheidungsträger auf die afrikanischen Sprachen zurück, um pädagogisch noch wirksamer zu sein, die Bedingungen für den Schulbesuch weiter zu verbessern und somit das Schulsystem noch produktiver zu gestalten. Der Pragmatismus der ersten Jahre des 21. Jahrhunderts intensiviert die von den Staaten im Zuge der Unabhängigkeitserklärungen ausgegangene legitime Vorgehensweise (sowohl politisch als auch identitätsstiftend).

Dieses Bestreben äußert sich vor allem im Interesse für ein Unterrichten der afrikanischen Sprachen in der Schule. Dieses Interesse besteht in fast allen Ländern, es zeigt sich in den Gesetzestexten (Verfassung, Rahmengesetz zur Erziehung), sowie in Versuchsmodellen, hierbei vorwiegend im Grundschulbereich.

Diese Versuchsmodelle haben in den meisten Ländern wirksame pädagogische Modelle für das zweisprachige Unterrichten hervorgebracht, die manchmal über einen langen Zeitraum hinweg getestet wurden; sie sind aus diversen technischen Herangehensweisen hervorgegangen, die mit der impliziten und/oder expliziten Sprachpolitik der Staaten, den Erziehungssystemen wie auch der Erziehungspolitik verbunden sind. Die Modelle profitieren auch von den bereits gesammelten Erfahrungen, was die Alphabetisierungsmaßnahmen nicht eingeschulter Jugendlicher sowie Erwachsener ohne formelle Schulausbildung betrifft. Sie stoßen auf Interesse in den Familien, da sie sich für das Erlernen der französischen Sprache als wirksam erweisen; dies lässt sich in Burkina Faso oder Niger beobachten, wo immer mehr Anfragen zur Schaffung zweisprachiger Klassen gestellt werden.

In den Ländern, die am weitesten im Reformprozess vorangeschritten sind, wird der Gebrauch der afrikanischen Sprachen als Unterrichtsmedium dadurch erleichtert, dass die wichtigsten Sprachen korrekt beherrscht werden und pädagogische Unterrichtsmaterialien zur Verfügung stehen, wenn auch nicht

immer in ausreichendem Maße. Wenn man sieht, welche Sprachen eingesetzt und in den zweisprachigen pädagogischen Versuchsmustern bereits verwendet werden, so lässt sich feststellen, dass der größte Teil der Bevölkerung erreicht werden kann, und zwar je nach ihrer demographischen Verteilung (ungefähr 84 % der Muttersprachler in Mali für nur 4 Sprachen, 80 % in Burkina Faso für ein Dutzend).

Diese Erfahrungen haben es Mali ermöglicht, ein zweisprachiges Ausbildungsprogramm für die Grundschule zu erarbeiten sowie die Lehrkräfte schrittweise auf dessen Anwendung vorzubereiten; gleichzeitig wurde das Ausbildungsprogramm für die Erzieher erneuert.

Signifikante Auswirkungen der afrikanischen Sprachen in der Schule

Die Studien haben in den jeweiligen Ländern einige zentrale Punkte herausgearbeitet:

- die Schulpolitik in den analysierten Ländern weist der Zweisprachigkeit einen unterschiedlichen Stellenwert zu. Manche Länder haben eingeschränkte „Experimente“ (Senegal, Benin, Kamerun, Togo) durchgeführt, andere Länder hingegen, die den zweisprachigen Unterricht generell einsetzen wollen, sehen sich mit einer zu großen Anzahl von Unterrichtsmustern der Landessprachen konfrontiert und müssen unter diesen Modellen eine Auswahl treffen (Niger, Burkina Faso und Mali).
- der Vergleich der Resultate der zweisprachigen Schulen mit denen der traditionellen, nicht zweisprachigen Schulen zeigt eindeutig, dass die Leistungen der Schüler in den zweisprachigen Klassen besser sind, wodurch die Notwendigkeit des Unterrichts in den Landessprachen bestätigt wird
- die Leistungen von Burundi bei den PASEC-Tests (*Programme d'analyse des systèmes éducatifs de la CONFEMEN3*) in der 2. und 5. Klasse der Grundschule bestätigen ebenfalls die **Wirksamkeit der Zweisprachigkeit**
- in den zweisprachigen SAH-Schulen (Schweizerisches Arbeiterhilfswerk) in Burkina Faso wird der vollständige Grundschulzyklus in 5 statt in 6 Jahren durchlaufen, dennoch schneiden die Schüler bei den Abschlussprüfungen des Grundschulzyklus viel besser ab als die traditionellen Schulen
- die Evaluierungen, die von der SACMEQ (*The Southern and Eastern Africa Consortium for Monitoring Educational Quality*) im englischsprachigen Süd- und Ostafrika durchgeführt wurden, wo die afrikanischen Sprachen in größerem Maßstab Verwendung finden, bestätigen ebenfalls die guten Leistungen des mehrsprachigen Unterrichts.

Ein günstiger Kontext – Chancen, die es zu nutzen gilt

Der politische und erzieherische Kontext war vermutlich noch nie so günstig. Tatsächlich lassen sich folgende Feststellungen treffen:

- ein wirksamer Einsatz des zweisprachigen Unterrichts kann eine Hebelwirkung besitzen und eine Möglichkeit sein, die Millennium-Entwicklungsziele der UNO wie die des Programms von „Bildung für alle“ (*Éducation pour tous*) zu erreichen, denn das zweisprachige Unterrichten trägt dazu bei, das schulische Versagen und den Schulabbruch zu reduzieren sowie die Lernerfolge und die erworbenen Kompetenzen zu verbessern. Ermöglicht wird dies dadurch, dass die Kompetenzen im Lesen und Rechnen schneller erworben werden, wenn sie in der Muttersprache unterrichtet werden.
- ein Einverständnis zwischen den Vertretern des Schulwesens im Afrika südlich der Sahara, bezüglich der notwendigen Partnerschaft zwischen den afrikanischen Sprachen und dem Französischen im Rahmen einer integrierten Didaktik.
- das Vorhandensein in der Sahelzone von relativ weitläufigen sprachlichen Zonen für Sprachen mit starker Verkehrsfunktion, die von zahlreichen Bevölkerungsgruppen gesprochen werden.
- das Vorhandensein von technischem Kapital (die Anzahl der im Unterricht eingesetzten Sprachen, die kritische Masse an didaktischem Material für den zweisprachigen Unterricht, die wachsende Zahl der afrikanischen Linguisten und Ausbilder für den zweisprachigen Unterricht)
- die in mehreren Ländern in Angriff genommene Überarbeitung der Lehrpläne und der Ausbildungsprogramme für Lehrer bietet die Möglichkeit für das Unterrichten der/in den afrikanischen Sprachen
- die Verjüngung des Lehrkörpers aufgrund der massiven Einstellungskampagnen im Rahmen der staatlichen Maßnahme „Bildung für alle“ (*„Éducation pour tous“*) sowie die Tatsache, dass die Lehrer landesweit rekrutiert werden, ermöglichen den Unterricht in den jeweils gebräuchlichen Sprachen
- die Zehnjahrespläne, die Bildung für alle ermöglichen sollen, betonen die Millennium-Entwicklungsziele (MDG) hinsichtlich der Grundschulausbildung weltweit. Sie beanspruchen wichtige Beträge der jeweiligen staatlichen Budgets und der Geldgeber: die Aktivitäten für die Ausdehnung des zweisprachigen Unterrichts in die Maßnahmenpakete einzuschreiben, ist das wirksamste Mittel, um ausreichende Ressourcen für die Lehrplanreformen, die Lehrerausbildung und die Konzeption von didaktischem Unterrichtsmaterial bereitzustellen.

Konstatierte Widerstände

Die Länderstudien haben die zahlreichen Schwierigkeiten bei der Einführung der afrikanischen Sprachen in die Schule aufgezeigt, festgestellt wurden u.a.:

- mangelnde Kontinuität in der politischen Willensbildung und ihrer konkreten Umsetzung, und zwar aus verschiedenen Gründen, darunter ein großes Misstrauen angesichts möglicher kommunaristischer Reaktionen oder auch eines geringeren Interesses der „globalisierten“ afrikanischen Eliten an der Aufwertung des sprachlichen und kulturellen Erbes ihres Landes
- die Vielzahl der zu treffenden Entscheidungen: Auswahl der Sprachen, der Sprachvarianten, der Einführungsebenen, des jeweiligen Umfangs der Sprachen sowie der Verwendungstypen (Medium, Fach, Lernhilfen, Kultursprache)
- die mangelnde Bereitschaft eines Teils der Lehrer und des Betreuungspersonals durch den Einfluss des kolonialen Bildungswesens, das die Verwendung der afrikanischen Sprachen im Klassenzimmer und auf dem Schulhof verbot und bestrafe. Überdies sprechen sich manche Pädagogen für die ausschließliche Verwendung des Französischen aus, und zwar aus einer Logik der erzieherischen Kontinuität in Richtung auf die Sekundärstufe heraus. Die verpflichtenden Evaluierungssysteme (d.h. regelmäßige Prüfungen und Abschlussprüfungen am Ende eines Zyklus) wählen die besten Schüler aus und führen zu einer hohen Ausstiegsquote im Grundschulzyklus, wodurch Kinder massenweise zu Unwissenheit und Analphabetismus verurteilt werden.
- Mangelhaftigkeit oder völliges Fehlen von Grund - und Weiterbildungsmaßnahmen für Grundschullehrer, was das Unterrichten der Landessprachen sowie den zweisprachigen Unterricht betrifft
- Unzulänglichkeit der pädagogischen Arbeiten im Hinblick auf die integrierte Didaktik der afrikanischen Sprachen wie des Französischen und die oft mangelhafte Qualität der didaktischen Hilfsmittel für den zweisprachigen Unterricht (verstärkt durch die schwache Infrastruktur der lokalen Verleger was die Produktion von Schulbüchern anbelangt)
- die Vielfalt der bereits vorhandenen didaktischen Modelle für den zweisprachigen Unterricht; um die entsprechende Auswahl zu treffen, fehlen den Entscheidungsträgern oft wichtige Elemente
- mögliche Vorteile des zweisprachigen Unterrichts werden in nicht ausreichendem Maße kommuniziert, dies kommt besonders deutlich in Vorbehalten einiger Familien zum Ausdruck, die danach streben, ihren Kindern durch ein frühes und exklusives Unterrichten der französischen Sprache den sozialen und wirtschaftlichen Aufstieg zu ermöglichen; der Gebrauch der afrikanischen Sprachen ist für sie Synonym eines minderwertigen Unterrichts, zumindest solange sie nicht von der Wirksamkeit des Lernens in einem zweisprachigen Kontext überzeugt sind
- das Fehlen einer langfristig geplanten technischen Vorbereitung, verschuldet durch mangelnde Kompetenz und die gebotenen technischen und finanziellen Mittel
- in einigen Ländern werden die Versuchsmodele nur eingeschränkt durchgeführt und nicht weiter betreut, außerdem stehen nicht genügend

Evaluierungskriterien hinsichtlich des Lernens in den jeweiligen Landessprachen zur Verfügung (zumindest werden sie noch nicht in den Prüfungen am Ende des Grundschulzyklus berücksichtigt)

Nachweis der effizienten zweisprachigen Unterrichtsmodelle und der entsprechenden Umsetzungsstrategien

Die herausgestellten Schwierigkeiten sind lösbar, das Ziel der Studien in den jeweiligen Ländern war es nämlich, praktisch umsetzbare Beispiele zur Verfügung zu stellen, um die Probleme zu lösen. Die Studien haben zu einer Einigung über die effizientesten zwei/mehrsprachigen Modelle geführt, diese sind eine entscheidende Hilfe zur Umsetzung eventueller politischer Maßnahmen.

a) Die Wahl der zu unterrichtenden afrikanischen Sprachen als erste Sprache (S1) erfordert eine pragmatische Herangehensweise.

- die Sprachaufbereitung ist eine Grundvoraussetzung (Transkription, Grammatik, Wörterbücher sowie didaktische Hilfsmittel)
- eine Absprache zwischen den verantwortlichen Entscheidungsträgern der Schulbehörden, lokalen Behörden und Familien, um über die am ehesten geeigneten Unterrichtssprachen abzustimmen (lokal gesprochene Sprachen oder Sprachen mit starker Verkehrsfunktion), wie es in Burkina Faso erfolgreich geschehen ist; dort gibt es ungefähr 400 Anfragen zur Eröffnung zweisprachiger Klassen
- spezifische Unterrichtsmodalitäten können erforderlich sein, sollte die unterrichtete Landessprache nicht die Muttersprache einer bestimmten Anzahl der Schüler sein. Die soziologischen, politischen und wirtschaftlichen Vorstellungen, die mit den jeweiligen Sprachen in Verbindung gebracht werden, sollten berücksichtigt werden, um mögliche Identitätsansprüche oder ethnische Spannungen zu vermeiden.

b) Die dargelegten Modalitäten des Unterrichts der afrikanischen Landessprachen (S1) und des Französischen (S2) sind ausreichend dokumentiert. Ein Konsens scheint sich abzuzeichnen:

- das Lernen wird von Beginn des Grundschulzyklus an mithilfe der afrikanischen Sprachen (S1) begleitend unterstützt, außerdem gibt es eine mündliche Einführung in die französische Sprache (S2) am Anfang des Grundschulunterrichts
- die Möglichkeit in der Hälfte des Grundschulzyklus von der S1 zur S2 als Hauptunterrichtssprache zu wechseln
- S1 wird bis zum Ende des Grundschulzyklus aufrechterhalten und weiterhin in entscheidendem Maße genutzt

Dieses Modell einer „additiven“ Zweisprachigkeit, in dem die Landessprache weiterhin einen entscheidenden Platz innehält (zumindest bis zum Ende des

Grundschulzyklus), scheint dem Modell eines frühen Wechsels, der sogenannten „subtraktiven“ Zweisprachigkeit (Aufgeben von S1 in der Hälfte der Grundschulzeit zugunsten von S2 als alleiniger Unterrichtssprache), vorzuziehen zu sein.

c) Die Didaktik der Landessprache sowie die integrierte Didaktik der Landessprache (S1) und der französischen Sprache (S2) muss weiterhin verbessert werden, ein sprachliches Defizit der Landessprache kann das Lehren von S2 beeinträchtigen.

d) Die Ausbildung der Lehrer im Hinblick auf die integrierte Didaktik der Sprachen sowie der Einsatz der Lehrkräfte in den jeweiligen sprachlichen Zonen sollte nachdrücklich verstärkt werden.

e) Ausweitung und kohärente Umsetzung der zweisprachigen Schulpolitik durch die Sensibilisierung oft wechselnder Entscheidungsträger einerseits (die Schulbehörde scheint hierfür am ehesten geeignet zu sein) sowie der Eltern der Schüler andererseits, die Vorbehalte gegen das Unterrichten der Landessprachen haben, da sie diese als Hindernis auf dem Weg zum sozialen Aufstieg sehen.

Die Studie hat die in den jeweiligen Ländern vorhandenen wissenschaftlichen und technischen Ressourcen, die erarbeiteten didaktischen Unterrichtsmaterialien, die durchgeführten Evaluierungen sowie das zusammengetragene Wissen aufgezeigt. Sie macht außerdem die Komplexität der Planung solcher Reformen deutlich, vor denen viele Regierungen zurückgeschrecken. Dabei zeigen die Evaluierungen der in der Schule erworbenen Kenntnisse deutlich die sprachlichen Defizite der Schüler, die nicht in einer ihnen vertrauten Sprache unterrichtet werden. Im Hinblick auf die Reform der Unterrichtssprachen wurden folgende Erfolgsprinzipien festgestellt:

- die Souveränität der Staaten hinsichtlich der Wahl der nationalen politischen Maßnahmen, die Unterrichtssprachen betreffend, sowie eine eigene Definition der Arbeitspläne; die Vielfalt der zu treffenden Entscheidungen ermöglicht es aus einer Alles oder Nichts-Logik herauszutreten, in der die Alternative immer nur lautet: französische Sprache und afrikanische Landessprachen
- die Notwendigkeit einer inklusiven und progressiven Vorgehensweise: schrittweises Vorankommen mir Versuchsmustern, Schaffung der Bedingungen für einen Erfolg auf jeder einzelnen Stufe (engagierte verantwortliche Entscheidungsträger, fähige Projektleitung, flexible und sorgfältige Planung, gut ausgebildete Lehrkräfte, vorhandenes didaktisches Unterrichtsmaterial, gut unterrichtete Eltern usw.)
- Subsidiarität: die Verhandlungen auf ein lokal begrenztes Niveau einschränken (wenn nötig Schule für Schule), wobei innerhalb der Gemeinschaft über die Wahl der afrikanischen Unterrichtssprache(n) entschieden wird; jede zentralisierte administrative Entscheidung hinsichtlich der Sprachwahl sollte vermieden werden.

Schlussfolgerung

Das Verwenden der afrikanischen Sprachen in der Schule scheint letzten Endes unumgänglich zu sein, um die Herausforderung der Qualität der Bildung für alle zu meistern. In Gesellschaften, die vorwiegend ländlich geprägt sind, ist es schwierig, die Vollendung eines hochwertigen Grundschulzyklus für einen Jahrgang einheitlich vorschreiben zu wollen, ohne in großem Stil auf die Muttersprachen sowie die Sprachen mit großer Verkehrsfunktion zurückzugreifen, die von den Kindern verstanden werden.

Die Studie hebt den komplexen Prozess der Einführung der afrikanischen Sprachen in den Schulunterricht hervor wie auch die auftretenden Probleme. Die Anzahl sowie der Umfang der Versuchsmodelle steuert wichtige Erfahrungen bei, die es bei der weiteren Umsetzung zu berücksichtigen gilt.

So scheint ein *Status quo* in der Tat keine Option zu sein, hält er doch für die folgenden Generationen den beachtlich hohen menschlichen Preis einer ineffizienten Grundschulbildung aufrecht – für die aus den am wenigsten begünstigten Milieus stammenden Familien ein echtes Hindernis, das auch die wirtschaftliche und soziale Entwicklung der jeweiligen Länder erschwert.

Languages of Schooling in French-speaking Africa

Challenges and guidelines for action

Executive summary

Research background

Over the last few years, several French-speaking countries have instigated nationwide reforms in an attempt to introduce one or more national languages as a medium of instruction in basic education. In primary education, the use of national languages aims at making the acquisition of basic skills easier and facilitating the gradual acquisition of an international communication language. The pupil's first language has a determining influence on his/her cognitive and emotional development and using bi/multilingualism in school at this level of learning therefore helps reduce academic failure.

The goal of the study is to take stock of current strategies and practices in terms of languages of schooling in the countries selected by the scientific committee on the basis of both sociolinguistic typologies and the availability of qualified experts: Benin, Burkina Faso, Burundi, Cameroon, Niger, Senegal; the experiences of Mali and Tanzania are also taken into account.

These countries represent both very diverse sociolinguistic situations and very different stages of use of national languages in their education systems.

Research areas

Putting these experiences into perspective allows for lessons to be learnt in various fields.

Public policies regarding languages of instruction in the different education systems have been thoroughly documented in the following dimensions:

- The challenges facing the quality of education in the context of a massive access of rural youths to primary education (serious academic difficulties, high failure and dropout rates, low level of learning),
- The issue of the choices to be made in relation with languages (criteria, assigned role and position within the education system, levels and modalities of language use, choice scope and choice process),
- How the linkage between national African languages (L1s) and French (L2) is organised: the switch from one medium to the other (longitudinal point of view throughout the primary curriculum and/or distribution according to subjects, teaching practices, transfer of language skills from L1 to L2, language use management in the classroom),
- The extent to which national languages are described and teaching materials produced, as well as existing capacities,

- The recruitment, and pre-service and in-service training of the teachers working in bi/multilingual structures,
- The monitoring and evaluation of experimental projects,
- Comparative assessments of learning outcomes,
- Awareness-raising of the users and actors (attitudes of the parents, teachers, and intermediary pedagogical supervision staff).

The encouraging results of bilingual schooling

The political will to take into account African languages and cultures in the education system has now come to maturity. The decision-makers, who care about achieving the “Education for All” goals, explore the use of African languages as a means to increase pedagogical efficiency as well as to improve the schooling conditions and the overall system efficiency. The pragmatism of the 2000s complements the initial legitimate (political and identity-driven) initiative of the African States in the wake of independence.

The interest for the teaching of African languages in school, demonstrated in the majority of countries, bears evidence of this will, as can be seen in the fundamental texts (constitution, education reform bills), as well as in the experiments, mostly at the fundamental (primary) education level.

In several countries, these experiments have resulted in efficient pedagogical models of bilingual instruction, which were sometimes tested over long periods of time and which arose from the diversity of technical approaches (choice of the languages involved, tools, practices, results) derived from the explicit and/or implicit language policies of the different public systems, as well as education systems. They also benefit from and capitalise on the experience of literacy frameworks for unschooled youth, and/or for adults in the non-formal education sector. The experiments fulfil the expectations of the families when they prove to be more effective for acquiring skills in the French language, as is seen in Burkina Faso and Niger, where there is a large pending demand for the creation of bilingual classes.

In the countries most advanced in these reform processes, the use of African languages as medium of instruction is facilitated by the fact that languages are fully and properly described and that teaching aids are available, although indeed not always in sufficient numbers. When taking into account only languages which are properly equipped and are the subject of bilingual experiments, it can be seen that, because of their demographic weight, most of the population can be reached (about 84% of speakers in Mali for only 4 languages, 80% in Burkina Faso for about ten).

Capitalising on these experiments enabled Mali to devise a bilingual curriculum for primary education and to consider gradual extension of in-service training for its delivery while reforming at the same time their initial training curriculum.

The significant impact of the use of African languages in school

The studies have thus brought out, in the countries under consideration, certain key points, as follows:

- The educational policies analysed give an unequal importance to bilingualism, some countries have conducted "experiments" with a limited scope (Senegal, Benin, Cameroon, Togo), while others that are more committed to the generalisation of bilingual instruction suffer from an overload of teaching models for national languages among which they must make a choice (Niger, Burkina Faso, and Mali),
- The fact that results obtained in bilingual schools compare favourably with the results in traditional non-bilingual schools strengthens the case for the teaching of national languages ,
- Burundi's results on the PASEC exams in French and in Mathematics in 2nd and 5th year of primary also show the **effectiveness of bilingualism**,
- The OSEO-sponsored bilingual schools in Burkina Faso complete the curriculum in five years instead of six, and achieve far better performances than traditional schools on exams at the end of the primary cycle,
- The SACMEQ evaluations carried out in Southern and Eastern English-speaking Africa, where the use of African languages is quite largely developed, confirm the good performances of multilingual instruction.

A favourable context, opportunities to be seized

The political and educational context has probably never been as favourable as today. What can in fact be observed is:

- An effective use of school bilingualism, which can have a leverage effect in reaching the Millennium Development Goals as well as the EFA goals, because it helps reduce academic failure and dropout rates, as well as improve academic learning and the level of skills acquired, given that reading and arithmetic skills are acquired more rapidly in the mother tongue,
- A consensus among the actors of the education sector in Sub-Saharan Africa, on the necessary partnership between African languages and French within an integrated learning framework; the existence in the countries of the Sahel belt of "language basins" vast enough in terms of the population using them and of their being predominant vehicular languages,
- The existence of a technical capital (number of languages equipped for school use, critical mass of teaching materials for bilingual instruction, increasing number of African linguists and trainers in bilingual instruction),

- The review of the current education curricula and teacher training programmes in several countries, which offers an opportunity to introduce instruction in/of African languages,
- The increasing number of younger teachers as a result of the massive recruitment programmes in the context of the national “Education For All” plans, along with the decentralising of their recruitment, makes it easier to deploy teachers who speak the languages in use locally,
- The ten-year EFA plans emphasise the MDG of universal primary education. They mobilise major funding from the national budgets and the various donors – incorporating the activities for the extension of bilingual education into the education sector action plans is the most effective and sustainable way to mobilise sufficient funding in order to reform programmes, train teachers, and produce teaching materials.

Obstacles identified

The country studies have analysed the numerous difficulties encountered when introducing African languages in school, among which are the following:

- A lack of continuity in the political will and in the way it is put into action, for various reasons, among which an extreme caution in the face of the risk of communitarian reactions, and the lesser interest of the African « globalised » elites in enhancing the linguistic and cultural heritage of their country,
- The multiplicity of decisions to be made – choice of languages and dialects, proper grade for starting learning languages, respective time allotments for the different idioms, as well as types of use (medium, subject, auxiliary language for learning, culture-language),
- The reluctance of a good proportion of teachers and supervising staff, probably influenced by colonial school, which banished and condemned the use of African languages in the classroom and on the playground; moreover, many pedagogues suggest the exclusive use of French as a means of achieving educational continuity towards the secondary education; the systems of summative assessment (through written tests every trimester and end of cycle exams) select the best pupils and, as a result, lead to a high dropout and/or failure level during the primary cycle, pushing massive groups of children towards illiteracy,
- The lack of structures for pre- and in-service training for teachers in the instruction of national languages and in bilingual education,
- The insufficiency of pedagogical research on African language/French integrated learning, and the often poor quality of teaching aids for bilingual instruction (a factor increased by the limited offer of textbooks by local publishers),
- The diversity of available didactic models for bilingual instruction, forcing decision-makers to make choices for which they do not always have sufficient information,

- A lack of communication on the possible benefits of bilingual instruction, which results in the reluctance of certain families who aspire to social and economic advancement for their children through early and exclusive instruction in French, and who regard the use of African languages as second-class education, as long as they have not been convinced of the effectiveness of learning in a bilingual context,
- A lack of planning and technical preparation, often due to a lack of skills or relevant technical and financial resources,
- The weak monitoring and insufficient experiments in certain countries, and the lack of assessment systems of learning outcomes in national languages (which are not yet included in the exams at the end of the primary cycle).

Effective models of bilingual instruction and relevant implementation strategies

The obstacles listed above can be overcome, and the country studies helpfully provide examples of practices that deal with such obstacles and which may be mutually shared. This even more so since the research has built consensus – a key factor in the implementation of policies - around the most effective models of bi/multilingualism.

- a. The choice of the African languages to be taught as first language (L1) involves a pragmatic approach.
 - Equipping languages (transcription, grammar, lexicons, teaching materials) is a prerequisite,
 - A dialogue must be arranged between the educational supervising authorities, the local authorities, and the families, in order to determine the most relevant languages of instruction (local language of the surrounding community or vehicular language), as was done successfully in Burkina Faso, where there are close to 400 requests for starting bilingual classes,
 - Specific modalities of instruction may have to be introduced when the national language taught is not the mother tongue of a number of pupils. The sociological, political, and economic representations associated with the languages must be considered, all the while avoiding generating identity-based frustrations and tensions.
- b. How to organise the linkage between the teaching of African national languages (L1) and French (L2) is well documented. A consensus seems to have been reached on:
 - Using the African language medium (L1) in the first grades along with an early initiation to spoken French (L2), from the beginning of the cycle,
 - Implementing the transition from L1 to L2 as the main medium of instruction in the middle of the primary cycle,

- Maintaining a significant use of L1 until the end of the primary cycle.
- This model of additive bilingualism, where the national language keeps a significant role at least until the end of primary education, seems preferable to the early transitional model of subtractive bilingualism, where L1 is dropped in the middle of the primary cycle after the switch to L2 as the exclusive medium of instruction.
- c. The teaching model of the national language as well as the national language (L1)/French (L2) integrated teaching model should be improved, since a deficiency in the teaching of the national language can hinder that of L2.
- d. The teachers' training in this language integrated learning model and the management of teachers's deployment in the proper linguistic areas must be substantially enhanced.
- e. Lastly, mainstreaming and increasing the consistency of bilingual instruction policies entails awareness-raising activities targetting, on the one hand, an often changing group of decision-makers (in this regard, the education supervising authorities seem to be the most relevant target), and, on the other hand, parents who are often reluctant to accept national languages instruction as it is seen as an obstacle to social advancement.
- The study has identified the scientific and technical resources that exist in the countries, the teaching materials produced, the evaluations carried out, and the know-how acquired. It has shown that reform guidance in this field implies a high level of complexity, therefore causing many governments to back away. Yet, the student learning outcomes assessments bring out the linguistic disadvantage of the pupils who are not schooled in a language they are familiar with. As to reform policies regarding languages of schooling, a few key principles for success have been identified:
 - The sovereignty of the States in their national policy options in terms of languages of instruction and action plan formulation; the range of choices makes it possible to end the "either-or" approaches, which lead to using either French or African national languages,
 - The necessity for a gradual and inclusive approach – moving forward step by step and through pilot experiments, creating favourable conditions for success at each step (committed authorities, efficient management, careful and flexible planning, trained teachers, available teaching materials, informed parents, etc.),
 - Subsidiarity – allowing negotiations within the community to be conducted at the grass root level (school by school, if necessary) as to the choice of African language(s) which will be taught; it is clearly preferable to avoid any centralised administrative decision in the field of language choice.

Conclusion

Addressing the challenge of the quality of education for all means that the use of African languages in schooling is unavoidable in the long run. In fact, in predominantly rural societies, it will be difficult to generalise the completion of a quality primary schooling by a certain age group without resorting more massively to the mother tongues and vehicular languages understood by the children.

The study has underlined the complexity of the process of introducing African languages in schooling and the difficulties encountered. Yet, the number and the extent of the experiments give precious lessons to be taken into account during a scaling up phase.

The *status quo* is not an option, for it perpetuates for new generations the considerable human cost of an ineffective primary education, which constitutes a real disadvantage for families and children from the most underprivileged social contexts, and an obstacle to the economic and social development of the countries.

Les langues de scolarisation en Afrique francophone

Enjeux et repères pour l'action

Résumé exécutif

Contexte de l'étude

Au cours des dernières années, plusieurs pays francophones ont engagé des réformes nationales visant à l'introduction d'une (ou des) langue(s) nationale(s) comme médium d'enseignement dans l'enseignement de base. Dans l'enseignement primaire l'utilisation des langues nationales vise à favoriser les apprentissages fondamentaux et à rendre plus aisée l'acquisition progressive d'une langue de communication internationale. La langue première de l'élève exerçant une influence déterminante sur son développement cognitif et affectif, le recours au bi/plurilinguisme scolaire à ce niveau d'apprentissage permet de réduire l'échec scolaire.

L'objectif de l'étude est de réaliser un état des lieux des orientations et des pratiques en matière de langues de scolarisation dans des pays sélectionnés par le comité scientifique sur la base de typologies sociolinguistiques et de la disponibilité d'experts de bon niveau : Bénin, Burkina Faso, Burundi, Cameroun, Niger, Sénégal ; les expériences du Mali et de la Tanzanie sont également prises en compte.

Ces pays couvrent des situations sociolinguistiques très diverses et représentent des états d'utilisation des langues nationales dans les systèmes éducatifs très différents.

Domaines de l'étude

La mise en perspective de ces expériences permet de tirer des enseignements dans différents domaines.

Les travaux ont documenté très largement la formulation et la mise en œuvre des politiques linguistiques scolaires des États :

- les enjeux de la qualité de l'éducation dans le contexte d'une massification de l'accès des ruraux à l'enseignement primaire (graves difficultés scolaires, forts taux d'échec et d'abandon scolaire, faible niveau des apprentissages) ;
- la problématique des choix en matière de langues (critères de choix, place attribuée dans le système éducatif, niveaux et modalités d'utilisation, échelle du choix et processus de choix) ;
- l'articulation langues nationales africaines (L1)/français (L2) : relais entre langues médium (point de vue longitudinal sur l'ensemble du cursus primaire et répartition selon les disciplines, pratiques pédagogiques, processus de transfert de compétences linguistiques de la L1 vers la L2, gestion de l'utilisation des langues dans la classe) ;

- l'instrumentation des langues nationales et la production de supports didactiques et les capacités existantes ;
- le recrutement et la formation initiale et continue des enseignants intervenant dans les dispositifs bi/plurilingues ;
- le suivi et l'évaluation des projets expérimentaux ;
- les évaluations comparées des acquisitions scolaires ;
- la sensibilisation des usagers et des acteurs (attitude des parents, des enseignants et de l'encadrement pédagogique intermédiaire).

Résultats encourageants de l'enseignement bilingue

La volonté politique de prendre en compte les langues et cultures africaines dans le système éducatif est entrée dans une phase de maturité. Soucieux d'atteindre des objectifs de scolarisation pour tous, les décideurs explorent le recours aux langues africaines dans un souci de plus grande efficacité pédagogique, d'amélioration des conditions de scolarisation et de rendement du système. Le pragmatisme des années deux mille complète la légitime démarche initiale des États (politique et identitaire) qui avait suivi les indépendances africaines.

Cette volonté se traduit par un intérêt pour l'enseignement des langues africaines à l'école, manifesté dans la plupart des pays et lisible dans les textes fondamentaux (constitution, loi d'orientation de l'éducation), ainsi que dans des expérimentations, la plupart du temps au niveau de l'enseignement fondamental (primaire).

Ces expérimentations ont pu aboutir, dans plusieurs pays, à des modèles pédagogiques efficaces d'enseignement bilingue testés parfois sur de longues périodes, issus de la diversité des approches techniques (choix des langues, outillage, pratiques, résultats) qui relèvent des politiques linguistiques explicites et/ou implicites des États et des systèmes éducatifs, et des politiques éducatives ; elles bénéficient également de la capitalisation d'expérience des dispositifs d'alphabétisation des jeunes déscolarisés et des adultes dans le cadre de l'éducation non formelle. Elles rencontrent l'intérêt des familles lorsqu'elles s'avèrent plus efficaces pour acquérir des compétences dans la langue française, comme on le voit au Burkina Faso ou au Niger, où un nombre important de demandes de créations de classes bilingues est en attente de réponse.

Dans les pays les plus avancés dans ces processus de réforme, l'utilisation des langues africaines comme médium d'enseignement est facilitée par le fait que les principales langues sont correctement instrumentées, que des supports didactiques sont disponibles, certes pas toujours en nombre suffisant. Si l'on prend en compte ces langues déjà instrumentées et faisant l'objet d'expérimentations bilingues, on voit que l'on peut toucher la plus grande partie de la population, en raison de leur poids démographique (environ 84 % des locuteurs au Mali pour seulement 4 langues, 80 % au Burkina Faso pour une dizaine).

La capitalisation de ces expériences a permis au Mali de construire un curriculum bilingue au niveau des programmes du primaire et d'envisager progressivement de préparer les maîtres à son utilisation en rénovant également le curriculum de formation initiale des instituteurs.

Impacts significatifs de l'usage des langues africaines à l'école

Les études ont ainsi mis en valeur dans les pays concernés quelques points saillants :

- les politiques scolaires analysées accordent une place inégale au bilinguisme, certains pays ayant mené des « expériences » limitées (Sénégal, Bénin, Cameroun, Togo), tandis que d'autres pays engagés vers la généralisation de l'enseignement bilingue souffrent d'un excès de modèles d'enseignement des langues nationales, modèles parmi lesquels ils doivent effectuer des choix (Niger, Burkina Faso et Mali) ;
- la comparaison des résultats obtenus dans les écoles bilingues et dans les écoles traditionnelles non bilingues souligne cependant la supériorité des performances atteintes par les élèves des classes bilingues, confortant la nécessité de l'enseignement des langues nationales ;
- les performances du Burundi aux tests PASEC en français et mathématiques en 2e et 5e année du primaire attestent également de **l'efficacité du bilinguisme** ;
- les écoles bilingues OSEO au Burkina Faso réalisent le cursus scolaire complet en cinq ans au lieu de six et obtiennent de bien meilleurs résultats que les écoles traditionnelles aux examens de fin de cycle primaire ;
- les évaluations réalisées par le SACMEQ en Afrique anglophone australe et orientale, où l'usage des langues africaines est assez largement développé, confirment les bonnes performances de l'enseignement multilingue.

Un contexte favorable, des opportunités à saisir

Le contexte politique et éducatif n'a sans doute jamais été aussi favorable. On observe en effet :

- un usage efficace du bilinguisme scolaire qui peut avoir un effet de levier pour l'atteinte des Objectifs du Millénaire pour le développement et ceux de l'EPT, car il contribue à la réduction de l'échec scolaire et des abandons, ainsi qu'à une amélioration des apprentissages scolaires et des compétences acquises, en raison de l'acquisition plus rapide des compétences en lecture et calcul lorsqu'elles sont effectuées en langue maternelle ;
- un accord des acteurs de l'éducation en Afrique subsaharienne sur le nécessaire partenariat entre les langues africaines et le français articulé au sein

d'une didactique intégrée ; la présence d'aires linguistiques assez vastes pour des langues de populations assez nombreuses et fortement véhiculaires, dans les pays de la bande sahélienne ;

- la présence d'un capital technique (nombre de langues instrumentées pour un usage scolaire, masse critique de matériel didactique pour l'enseignement bilingue, nombre croissant de linguistes africains et de formateurs à l'enseignement bilingue) ;
- la révision des curriculums de l'enseignement et des programmes de formation des enseignants en cours dans plusieurs pays qui offre une opportunité pour introduire un enseignement des/en langues africaines ;
- le rajeunissement des enseignants lié aux programmes de recrutement massifs dans le cadre des plans nationaux « Éducation pour tous », conjugué à la déconcentration du recrutement des enseignants permet de disposer de locuteurs des langues d'enseignement en usage dans le milieu ;
- les plans décennaux en faveur de l'éducation pour tous mettent l'accent sur l'OMD de la scolarisation primaire universelle. Ils mobilisent des ressources importantes des budgets nationaux et des bailleurs de fonds : inscrire dans les plans d'action les activités pour l'extension du bilinguisme scolaire est le moyen le plus efficace de mobiliser les ressources en volume suffisant pour les réformes des programmes, la formation des enseignants et la production de matériel didactique.

Freins constatés

Les études-pays ont analysé les nombreuses difficultés rencontrées dans l'introduction des langues africaines à l'école parmi lesquelles on relève :

- un manque de continuité dans la volonté politique et dans sa traduction opérationnelle, pour des raisons diverses, parmi lesquelles une très grande prudence face aux risques de réactions communautaristes ou encore un moindre intérêt des élites africaines « globalisées » pour la valorisation du patrimoine linguistique et culturel de leur pays ;
- la multiplicité des décisions à prendre : choix des langues, des variétés de langue, des niveaux d'introduction, des volumes respectifs des langues ainsi que des types d'utilisation (média, matière, auxiliaire des apprentissages, langue-culture) ;
- la réticence d'une proportion des enseignants et de l'encadrement probablement influencés par l'école coloniale qui bannissait et sanctionnait l'usage des langues africaines dans la classe comme dans la cour de récréation ; en outre, certains pédagogues mettent en avant l'usage exclusif du français dans la logique de continuité éducative vers le secondaire ; les systèmes sommatifs d'évaluation des connaissances (à travers les compositions trimestrielles et les examens de fin de cycle) sélectionnent les meilleurs élèves et produisent à

grande échelle de l'exclusion en cours de cycle primaire, rejetant massivement des cohortes d'enfants vers l'illettrisme ou l'analphabétisme ;

- l'insuffisance ou l'absence des dispositifs de formation initiale et continue des instituteurs pour l'enseignement des langues nationales et l'éducation bilingue ;
- l'insuffisance des travaux pédagogiques en didactique intégrée langue africaine/langue française et la qualité souvent médiocre des supports didactiques pour l'enseignement bilingue (facteur aggravé par la faiblesse des éditeurs locaux en matière de manuel scolaires) ;
- la diversité des modèles didactiques d'enseignement bilingue disponibles, qui place les décideurs devant la nécessité de choix pour lesquels ils n'ont pas toujours d'éléments suffisants ;
- un manque de communication autour des bénéfices possibles de l'enseignement bilingue qui se traduit par une réticence de certaines familles, qui aspirent pour leurs enfants à une promotion sociale et économique à travers l'enseignement précoce et exclusif du français, et pour lesquelles l'usage des langues africaines signifie éducation au rabais tant qu'elles n'ont pas été convaincues de l'efficacité des apprentissages en contexte bilingue ;
- un manque de planification et de préparation technique, souvent faute de compétences ou de moyens techniques et financiers adaptés ;
- la faiblesse du suivi et des expérimentations dans certains pays et l'insuffisance des dispositifs d'évaluations des apprentissages en langues nationales (qui ne sont pas encore pris en compte dans les examens de fin de primaire).

Mise en évidence des modèles efficaces de bilinguisme scolaire et des stratégies de mise en œuvre adaptées

Ces difficultés ne sont pas insolubles, l'intérêt des études-pays étant précisément de donner des exemples de pratiques, à mutualiser, qui les prennent en charge. D'autant que les travaux ont permis de dégager un accord sur les modèles de bi/plurilinguisme les plus efficaces, un point d'appui important pour la mise en place d'éventuelles politiques.

a. Le choix des langues africaines à enseigner en tant que langue initiale (L1) suppose une approche pragmatique.

- l'aménagement de la langue (transcription, grammaire, lexiques, supports didactiques) est une condition préalable ;
- une concertation doit être organisée entre les responsables éducatifs des inspections, les autorités locales et les familles pour déterminer les langues d'enseignement les plus adaptées (langue locale du milieu ou langue véhiculaire), comme cela a été effectué avec succès au Burkina Faso, où il existe près de 400 demandes d'ouvertures de classes bilingues ;

- des modalités d'enseignement spécifiques peuvent être nécessaires lorsque la langue nationale enseignée n'est pas la langue maternelle d'un certain nombre d'élèves. Les représentations sociologiques, politiques et économiques associées aux langues doivent être prises en compte en évitant de susciter des revendications et crispations identitaires.

b. Les modalités d'articulation de l'enseignement des langues nationales africaines (L1) et du français (L2) sont bien documentées. Un consensus semble se dégager :

- pour accompagner le démarrage des apprentissages par le médium de la langue africaine (L1) avec une initiation précoce au français oral (L2) dès le début du cycle ;
- pour le choix d'une transition en milieu de cycle primaire de la L1 vers la L2 comme médium principal d'enseignement ;
- pour le maintien d'un usage significatif de la L1 jusqu'à la fin du cycle primaire.

Ce modèle de bilinguisme « additif », où la langue nationale garde une place significative au moins jusqu'à la fin de la scolarité primaire, semble préférable au modèle de transition précoce de bilinguisme « soustractif » avec abandon de la L1 en milieu de cycle primaire après le passage à la L2 comme médium d'enseignement unique.

c. La didactique de la langue nationale, ainsi que la didactique intégrée langue nationale (L1)/langue française (L2), restent à perfectionner, car un déficit dans l'enseignement de la langue nationale peut handicaper l'enseignement de la L2.

d. La formation des enseignants en didactique intégrée des langues et la gestion des enseignants affectés dans les aires linguistiques respectives doivent être sérieusement renforcées.

e. Enfin, la généralisation et la mise en cohérence des politiques d'enseignement bilingue passent par la sensibilisation, d'une part, d'un public de décideurs souvent instable (l'inspection semble être le niveau d'intervention le plus pertinent) et, d'autre part, des parents d'élèves qui résistent souvent à l'enseignement des langues nationales, considérées comme un frein à l'ascension sociale.

L'étude a mis en évidence les ressources scientifiques et techniques existant dans les pays, les matériels didactiques produits, les évaluations effectuées, les savoir-faire accumulés. Elle a montré la complexité du pilotage de telles réformes devant lesquelles certains gouvernements reculent. Pourtant, les évaluations des acquisitions scolaires des élèves révèlent le handicap linguistique des élèves non scolarisés dans une langue qui leur est familière. En matière de réforme des langues de scolarisation, des principes-clés de réussite ont été observés :

- la souveraineté des États, dans les choix de politique nationale, en matière de langues d'enseignement, la définition des plans d'action ; la multiplicité des choix à opérer rend possible la sortie d'une logique du tout ou rien, d'une alternative français ou langues nationales africaines ;

- la nécessité d'une démarche progressive et inclusive : avancer par étapes et par expérimentations, créer les conditions de la réussite pour chaque étape (responsables engagés, pilotage maîtrisé, planification soignée et flexible, enseignants formés, matériel didactique disponible, parents d'élèves informés, etc.) ;
- la subsidiarité : laisser aux niveaux le plus local (école par école si nécessaire) la négociation au sein de la communauté sur le choix de la (des) langue(s) africaine(s) qui y sera (seront) enseignée(s) ; il est nettement préférable d'éviter toute décision administrative centralisée en matière de choix des langues.

Conclusion

Relever le défi de la qualité de l'éducation pour tous rend à terme incontournable l'usage des langues africaines dans la scolarisation. En effet, dans les sociétés à prédominance rurale, il sera difficile de généraliser l'achèvement d'un cycle primaire de qualité par une classe d'âge sans recourir plus massivement aux langues maternelles et langues véhiculaires comprises par les enfants.

L'étude a souligné la complexité du processus d'introduction des langues africaines à l'école et les difficultés rencontrées. Mais le nombre et l'ampleur des expérimentations apportent des enseignements précieux à prendre en compte dans une phase d'expansion.

En effet, le *statu quo* n'est pas une option, car il perpétue pour de nouvelles générations le coût humain considérable d'une éducation primaire inefficace qui constitue un véritable handicap pour les familles et les enfants issus des milieux les moins favorisés et un obstacle au développement économique et social des pays.

Lugha za kufundishia katika Nchi za Afrika kunakozungumzwa Kifaransa

Maswala na misingi kabla hatua
zichukuliwe

Muhtasari wa kiutekelezaji

Muktadha wa uchunguzi

Hivi karibuni, serikali za nchi kadhaa ambako lugha ya Kifaransa huzungumzwa zilianzisha mageuzi ya mifumo yake ya elimu ili kui(zit)umia lugha moja (au nyangi) ya (za) kitaifa kama lugha ya (za) kufundishia kwenye shule za msingi. Lengo la kutumia lugha hizo za kitaifa kwenye shule za msingi ni kusaidia wanafunzi kuelewa mambo ya msingi na vile vile kurahisisha zaidi kujifunza taratibu lugha mojawapo ya kimataifa. Lugha ya utotoni ina uzito mkubwa katika maisha yake, inamsaidia sana katika kupata elimu na kuelewa hisia zake. Ndiyo maana matumizi ya lugha mbili au lugha nyangi humsaidia mwanafunzi anapoanza kusoma na pia huchangia kupunguza kufeli kwa wanafunzi kwa ujumla.

Lengo la uchunguzi huu ni kuonyesha mwelekeo wa mambo yanayofanyika kulingana na lugha zinazotumiwa kufundishia katika nchi zilizochaguliwa na kamati ya kisayansi. Nchi hizo zilichaguliwa kwa kuzingatia vigezo viwili :

uainishaji wa kiisimujamii na kupatikana kwa wataalamu hodari : Bénin, Burkina Faso, Burundi, Cameroun, Niger na Sénégal ;

uzoefu wa kutumia lugha za kitaifa : Mali na Tanzanie.

Katika nchi hizo, hali ya kiisimujamii hutofautiana na nchi zeneywe hutoa mifano halisi ya jinsi lugha za kitaifa zinavyotumiwa katika mifumo ya elimu tofauti kabisa.

Nyanja za uchunguzi

Uchunguzi wa kiundani wa hali hizo tofauti za ufundishaji unasaidia kupata mafundisho katika nyanja mbalimbali.

Kazi za uchunguzi zilizofanywa zilizingatia kwa upana sana uundaji na utekelezaji wa sera za lugha katika elimu za nchi zilizochaguliwa :

- suala la ubora wa elimu katika muktadha wa kuwawezesha wakazi wengi wasioishi mijini kusoma shule ya msingi (matatizo makubwa ya kielimu, viwango vikubwa vya wanaofeli au kuacha shule, kiwango hafifu cha mafunzo) ;

- utata katika uchaguzi wa lugha (vigezo vya uchaguzi wenyewe, nafasi lugha zinazopewa katika mfumo wa elimu, viwango na namna zinavyotumiwa, kiwango cha uchaguzi wake na namna unavyofanyika) ;

- upangiliaji wa lugha za kitaifa za kiafrika (L1)/Kifaransa (L2) : ubadilishanaji kati lugha za kufundishia (mtazamo kwa muda mrefu juu ya mfumo wote wa elimu ya msingi na ugawaji kulingana na taaluma, ufundishaji unavyofanywa, utaratibu wa kutoa ujuzi wa kilugha kutoka lugha ya kwanza kwenda lugha ya pili, namna lugha zinavyotumiwa shulenii) ;

- utumiaji wa lugha za kitaifa, utayarishaji wa vifaa vya kufundishia na mbinu zinazopatikana ;
- kuajiri na kuwapa mafunzo ya msingi na ya kudumu walimu wanaofundisha katika shule zinazofundisha kwa lugha mbili au nyingi ;
- kufuata na kutathmini miradi ya majaribio ;
- tathmini linganishi za mambo waliyojifunza shulen ;
- kuhamasisha watumiaji na watu wote ambao wanahuusika na ufundishaji huo (maoni ya wazazi, ya walimu na wanaowasadidhia katika kazi hiyo lazima yatiliwe maanani).

Elimu kwa kutumia lugha mbili za kufundishia : Matokeo ya kutia moyo

Wanasiasa wana utashi wa kuzingatia lugha na tamaduni za kiafrika katika mfumo wa elimu na ni jambo linaloonekana leo. Kwa kutaka kutimiza malengo ya Elimu Kwa Wote, serikali zinajaribu kutumia lugha za kiafrika. Nia yake ni, kwa upande mmoja, kufikia ufanisi wa kiufundishaji na, kwa upande mwengine, kuboresha hali za kuelimisha na utendaji bora wa mfumo wa elimu. Enzi za miaka 2000 ni enzi za vitendo, na nadharia hiyo ya vitendo inaunga mkono mawazo na mwenendo wa awali - tena wa haki - wa Madola ya Afrika yaliyofurahia sana kupata tena uhuru wake. Uhuru huo ni wa kisiasa na vile vile uhuru wao kama watu wenye asili ya kiafrika.

Utashi huo huonekana katika namna baadhi ya serikali zinavyovutiwa na ufundishaji wa lugha za kiafrika shulen. Jambo hilo hujidhihirisha hata katika maandiko rasmi ya taifa (katiba, sheria za mwelekeo wa elimu) na pia katika majaribio ya kuzifundisha, hasa katika shule za msingi.

Katika nchi kadhaa majaribio hayo yalizaa mitindo bora ya kufundishia kwa kutumia lugha mbili. Mitindo hiyo imejaribiwa mara kwa mara kwa miaka mingi. Mitindo hiyo hutokana na

mitazamo stadi mbalimbali (uchaguzi wa lugha, vifaa, utendaji, matokeo) ambayo hutegemea sera za lugha za serikali (sera hizo zinatangazwa hadharani na/au zinazojitokeza bila kutajwa);

sera za elimu.

Mitazamo hiyo hutegemea pia uzoefu mkubwa. Uzoefu huo unatokana na yale yaliyofanywa katika kuwafundisha kusoma na kuandika vijana ambao wameacha shule au kuwafundisha kusoma na kuandika watu wazima. Familia nyingi huifurahia mitazamo hiyo hasa inapoonekana yenye manufaa kama njia ya kusoma lugha ya Kifaransa. Mifano mizuri ya jambo hilo huonekana nchini Burkina Faso au Niger ambapo shule nyingi zinangoja majibu ya serikali ili ziweze kuanzisha masomo kwa kutumia lugha moja ya kiafrika sambamba na Kifaransa.

Katika nchi zilizoendelea sana katika mageuzi hayo, lugha kubwa zimechunguzwa tayari na zina vifaa nya kufundishia nya kutosha. Hii hurahisisha matumizi ya lugha hizo za kiafrika kama lugha za kufundishia. Tukizingatia lugha hizo ambazo tayari zina vifaa na ambazo hutumiwa katika majaribio ya kufundisha kwa kutumia lugha mbili, tunaona kuwa sehemu kubwa ya wananchi huweza kufaidika na mfumo huo, ukitegemea idadi kubwa yao (takribani ya wazungumzaji 84 % nchini Mali kwa lugha 4 tu, 80 % nchini Burkina Faso kwa lugha kama kumi).

Uzoefu huo wa tangu zamani uliwezesha nchi ya Mali kuunda mtaala wa kufundishia kwa lugha mbili katika shule za msingi. Pia wanaweza kuwatayarisha taratibu walimu wanaotumia mtaala huo hali wakiunda upya mtaala wa kuwapa mafunzo ya awali walimu wanaoajiriwa sasa.

Matokeo muhimu yanayoambatana na kutumia lugha za kiafrika shulenii

Uchunguzi unasisitizia mambo kadhaa muhimu katika nchi husika :

- sera za elimu zilizochunguzwa zinaupa ulughambili nafasi tofauti. Nchi nyiningine zimefanya « majaribio » katika shule chache (Senegal, Benin, Cameroun, Togo), hali nyiningine ambazo zimechagua ufundishaji kwa lugha mbili katika mfumo wote wa shule za msingi zinakabiliana na tatizo la mifano mingi ya kufundishia lugha za kitaifa. Na ni lazima wachague mionganoni mwa mifano ile unaofaa (Niger, Burkina Faso na Mali) ;
- ulinganishi wa matokeo katika shule zinazofundisha kwa lugha mbili na zile za kawaida zisizotumia lugha mbili unaonyesha ustadi zaidi kwa wanafunzi wanaojifunza kwa kutumia lugha mbili. Jambo hili husisitiza umuhimu wa kufundisha lugha za kitaifa ;
- ustadi wa wanafunzi kutoka Burundi katika mitihani ya PASEC⁴ katika Kifaransa na hisabati mwaka wa 2 na wa 5 ya shule ya msingi huthibitisha pia **ubora wa kutumia lugha mbili shulenii** ;
- shule zinazofundisha kwa lugha mbili na zinazosaidiwa na OSEO⁵ nchini Burkina Faso zimetayarisha mitaala ya masomo kamili kwa miaka mitano badala ya miaka sita na hufikia matokeo bora kuliko shule za kawaida katika mitihani ya kuhitimu shule ya msingi ;

⁴ Mradi wa Jumuia ya mawaziri wa elimu wa nchi zinazotumia lugha ya Kifaransa (CONFEMEN). Lengo lake kuboresha mifumo ya elimu ya nchi hizo. Kwa Kifaransa PASEC ni « Programme d'Appui aux Systèmes Educatifs de la CONFEMEN (la CONFEMEN étant la Conférence des ministres de l'Éducation nationale des pays ayant le français en partage) ».

⁵ Shirika la kiswisi linalowasaidia wafanyakazi. Kwa Kifaransa OSEO ni « Œuvre Suisse d'Entraide Ouvrière ».

- tathmini zilifanywa na SAQMEQ⁶ katika nchi za kusini mwa Afrika na Afrika Mashariki kunakozungumzwa Kiingereza na ambako matumizi ya lugha za kiafrika yameenea sana. Tathmini hizo zinathibitisha ustadi unaotokana na ufundishaji unaofanywa kwa lugha nydingi.

Mazingira yanayofaa, umuhimu wa kutumia fursa hii maalum

Hali ya kisiasa na kielimu haijawahi kuwa mwafaka kama ilivyo leo. Tunaweza kushuhudia :

- kwa kuwa yanachangia kupunguza idadi ya wanafunzi wanaofeli au kuacha shule, matumizi bora ya ulughambili yanaweza kusaidia kutekeleza malengo ya Elimu kwa Wote na Malengo ya Maendeleo ya Millenia. Pia Yanachangia vile vile kuboresha mafunzo na kuimarisha ustadi wa wanafunzi kutokana na kujifunza haraka kusoma na hesabu kwa kutumia lugha mama yao ;
- kuwa wadau wa elimu katika nchi za Afrika zilizo chini ya jangwa la Sahara huafikiana kuhusu umuhimu wa ushirikiano kati ya lugha za kiafrika na Kifaransa katika mfumo mmoja wa ufundishaji ; pia lugha zilienea katika mahali pakubwa sana ukilinganisha na jinsi zinavyotumiwa na watu wengi katika nchi moja au katika nchi nydingi za ukanda wa jangwa la Sahara ;
- kuwa kuna miundombinu na walimu (idadi ya lugha ambazo zinaweza kutumiwa kama lugha za kufundishia, vifaa vingi vya kufundishia katika mfumo wa elimu kwa kutumia lugha mbili, ongezeko la wanaismu Waafrika na walimu wataalamu wa ufundishaji kwa kutumia lugha mbili) ;
- mipango ya kutayarisha upya mitaala ya masomo na programu za kunoa ubongo wa walimu ambayo inaendelea katika nchi kadhaa. Mipango hiyo inatoa fursa ya kuanzisha ufundishaji wa/kwa kupitia lugha za kiafrika ;
- kuwepo kwa walimu vijana kwa sababu kuna mipango ya kuwaajiri kwa wingi kulingana na miradi ya kitaifa « Elimu Kwa Wote » ; jambo hili, likiambatanishwa na walimu kutoajiriwa na serikali tu, matokeo yake ni kuwa sasa wapo wazungumzaji wa lugha za kufundishia zinazotumiwa katika mfumo wa elimu ;
- mipango ya maendeleo kwa miaka kumi inatilia maanani elimu kwa wote na kusisitiza Malengo ya Maendeleo ya Millenia katika elimu ya msingi kwa watu wote. Mipango hiyo huhitaji hela nydingi kutoka bajeti ya kitaifa na bajeti kutoka wahisani : ni lazima kuweka katika mipango ya utendaji wa shughuli za kueneza ulughambili katika elimu ili kukusanya raslimali za kutosha kwa ajili ya mageuzi ya mipango ya elimu, kufundisha walimu na kutengeneza vifaa vya kufundishia,

⁶ Shirika linaloshughulikia kuboresha elimu Kusini Afrika na Afrika Mashariki. Kwa Kiingereza, SAQMEQ ni *Southern and Eastern Africa Consortium for Monitoring Educational Quality* (Consortium de l'Afrique australe et orientale pour le pilotage de la qualité de l'éducation)

Vikwazo

Uchunguzi uliofanywa katika nchi husika ulionyesha matatizo kadhaa yanayoambatana na kuingiza lugha za kiafrika shulenii na mionganii mwake tunaweza kutaja :

- ukosefu wa mwendelezo katika utashi wa wanasiasa na katika utekelezaji wa utashi huo kwa sababu tofauti. Mionganii mwake tunaona kwamba wanasiasa wanasiita sana na kuogopa jinsi watu wanavyoweza kuchukua mageuzi hayo au jinsi wasomi Waafrika katika enzi hizi za utandawazi wanavyopuuza lugha na tamaduni za nchi zao ;
- idadi kubwa ya uamuzi ambaao lazima uchukuliwe : hayo ni pamoja na kuchagua lugha, lahaja za lugha, viwango vya kuzifundishia, muda gani kwa kila lugha na jinsi ya kuzitumia (mbinu ya kufundishia, somo, msaada wa kufundishia, lugha-utamaduni) ;
- kusita kwa walimu wengi na wadau labda kwa sababu ya mabaki ya mfumo wa elimu wa kikoloni uliopiga marufuku na kuadhibu wanafunzi waliotumia lugha za kiafrika darasani na uani mwa shule ; aidha, wataalamu wengi katika taaluma ya ufundishaji hutaka tu Kifaransa kiwe lugha pekee inayotumiwa kufundishia kwa sababu ndiyo lugha inayotumiwa baadaye katika shule ya sekondari ; mifumo ya kutathmini ujuzi (mitihani kila baada ya muhula na mitihani kila baada ya shahada) husaidia kuwachagua wanafunzi hodari, lakini vile vile wengine tena wengi huachwa katika kiza la kutojua kusoma wala kuandika ;
- uwezo mdogo au kutokuwepo kwa uwezo wowote wa kuwapa mafunzo ya awali walimu na kuendelea kuwafunza baadaye walimu ambaao watafundisha lugha za kitaifa na ambaao wanatakiwa kutoa elimu baadaye katika shule zinazotumia lugha mbili ;
- uchache wa tasnifu na vitabu vinavyohusu ufundishaji unaozingatia lugha ya kiafrika na Kifaransa na vifaa vya ufundishaji kwa lugha mbili visivyoofaa (halii hiyo hutokana na uwezo finyu wa mashirika ya uchapishaji ya kiafrika kutoa vitabu vya shule) ;
- iliyopo ya kufundishia katika lugha mbili huwa ni tofauti na kwa hiyo waamuzi huamua bila kuwa na vigezo vya kutosha ambavyo vinaweza kuwasaidia vilivyo katika zoezi hilo ;
- kutotangaza vizuri faida zinazoweza kutokana na ufundishaji kwa kutumia lugha mbili kunajitokeza katika kusita kwa wazazi. Hawa wangependa watoto wao waendelee kijamii na kiuchumi kwa kuititia elimu ya mapema kwa Kifaransa tu. Kwa maoni yao, matumizi ya lugha za kiafrika humaanisha elimu duni kwa sababu hawajaona wenyewe ubora wa ufundishaji kwa kutumia lugha mbili ;
- ukosefu wa mpango na maandalizi ya kiufundi, mara kwa mara kwa sababu ya ukosefu wa wataalamu au mbinu za kiufundi na kimali zinazofaa ;
- udhaifu wa ufuatilaji na majaribio katika baadhi ya nchi, na vile vile uchache wa mbinu za kutathmini namna masomo katika lugha za kiafrika

yanavyotolewa (kasoro hizo hazizingatiwi katika mitihani ya kuhitimu shule ya msingi).

Kutilia maanani mifano bora ya kufundishia katika lugha mbili na mikakati ya utekelezaji inayofaa

Matatizo hayo bila shaka yanaweza kusuluhihwa. Kazi za uchunguzi katika nchi husika zilitoa mifano ya namna mtu anavyoweza kupata majibu kwa matatizo hayo. Na kazi hizo zilionyesha kuwa kuna maafikiano kuhusu mifano ya ufundishaji kwa lugha mbili au nyingi ambayo ni bora. Bila shaka hii ni nguzo muhimu ili kuanzisha sera yoyote ile ya elimu.

a. uchaguzi wa lugha za kiafrika ambazo zitafundishwa kama lugha ya kwanza (L1) unategemea mtazamo wa kiutendaji.

- hatua ya kwanza na ya lazima ni kugeuza lugha kuwa lugha ya kufundishia (maandishi yake, sarufi, misamiati, vifaa vya kufundishia) ;
- lazima kuweko mazungumzo kati ya wakaguzi wa elimu, wawakilishi wa serikali katika sehemu husika na familia ili kuchagua lugha ya kufundishia inayofaa (lugha inayozungumzwa sehemu hiyo au lugha inayotumiwa na makabila mengi au katika nchi nyingi), jambo hilo liliyofanyika kwa ufanisi nchini Burkina Faso ambapo leo maombi karibu 400 ya kuanzisha shule zinazofundisha kwa lugha mbili yametolewa;
- namna za kufudhishia maalum zinaweza kuhitajika kama lugha ya kitaifa inayofundishwa si lugha mama ya baadhi ya wanafunzi. Pia ni lazima kusingatia maoni ya kisosholojia, ya kisiasa na kiuchumi yanayoambatana na lugha ili kuepukana na malalamiko na migogoro ya kikabila.

b. Uchunguzi wa namna za upangiliaji wa ufundishaji wa lugha za kitaifa za kiafrika (L1) na lugha ya Kifaransa (L2) umefanywa tayari na tena vizuri. Kuna muafaka ambao waelekea kujitokeza kuhusu :

- masomo ya mwanzoni katika shule za msingi yafundishwe kwa kutumia lugha ya kiafrika (L1) na kuwe sambamba na masomo ya mazungumzo kwa Kifaransa (L2) ;
- kubadili lugha ya kufundishia kutoka L1 kuwa L2 kufanyike mwanafunzi atakapokuwa amesoma nusu ya kipindi chote cha miaka shule ya msingi ;
- L1 iendelee kutumiwa kwa kiasi cha kutosha mpaka mwisho wa shule ya msingi.

Katika mfano huo wa ulughambili « wa ziada », lugha ya kitaifa hubaki na nafasi ya maana angalau mpaka mwisho wa shule ya msingi. Mfano huo unaonekana bora kuliko ule wa ulughambili « pungufu ». Katika mpango huu, L1 inaachwa wanafunzi wanapomaliza kusoma nusu ya kipindi chote cha shule ya msingi na kuanza kutumia L2 kama lugha pekee ya kufundishia.

c. Ni lazima kuboresha ufundishaji wa lugha ya kitaifa na ufundishaji unaotumia lugha zote mbili, ya kitaifa na Kifaransa (L1/L2) kwa sababu udhaifu katika ufundishaji wa lugha ya kitaifa (L1) unaweza kuzuia ufundishaji wa L2.

d. Shughuli za kuwafunza walimu namna ya kufundisha kwa kutumia lugha mbili na kushughulikia vizuri kikazi walimu wanaopelekwa kufanya kazi katika sehemu husika lazima ziimarishwe kwa makini.

e. Hatimaye, kwa upande mmoja, ili kujumlisha na kuambatanisha sera za elimu kwa kutumia lugha mbili ni lazima kuhamasisha wadau ambao hubadililikabadiika mara nyingi (na hasa wakaguzi wa elimu ndio wanaofaa kuhamasishwa). Kwa upande mwagine ni lazima kuwahamasisha pia wazazi wa wanafunzi ambao hupinga mara nyingi ufundishaji wa lugha za kitaifa ambazo zinaonekana kama kikwazo kwa maendeleo yoyote kijamii.

Uchunguzi ulidhihirisha raslimali za kisayansi na kiufundi zinazopatikana katika nchi husika, kama vile vifaa vya kufundishia viliviyotengenezwa, tathmini zilizofanywa na ufundi stadi uliokusanya. Uchunguzi huu ulionyesha utata wa kufanya mageuzi kama hayo kwa sababu serikali nyingi haziyataki. Hata hivyo, tathmini za mambo waliyyosasoma wanafunzi shuleni huonyesha wazi jinsi lugha ni kikwazo wanafunzi wanapojifunza katika lugha wasiyoizoea. Kuhusu ufanisi wa mageuzi katika lugha zinazotumiwa kufundishia, misingi muhimu ifuatayo hujidhihirisha :

- kila taifa lina kaki ya kuchagua sera ya taifa inayohusu lugha za kufundishia na ufanuzi wa mipango ya utendaji ; uchaguzi wa aina nyingi unawezesha kuepukana na suluhisho la kuchagua lugha moja tu au kutochagua lugha yoyote, kuchagua Kifaransa au lugha za kitaifa za kiafrika. ;

- umuhimu wa kufanya mambo taratibu na kuhusisha watu wote : kufanya mambo taratibu na kupitia majaribio, kujaribu kuhakikisha kufanikiwa kwa kila hatua na kila jambo (watawala wanaojitolea wajibu wao, kumudu vizuri uendeshaji, upangaji mzuri na unaoweza kubadilika kwa urahisi, walimu waliopata elimu nzuri, vifaa vya kufundishia, wazazi wa wanafunzi ambao wamejulishwa lengo la mambo yanayofanyika, n.k.) ;

- kuzipa uwezo ngazi za chini : kuachia viwango vya vijiji au tarafa (na hata kila shule ikitakikana) uwezo wa kujadiliana kati yao juu ya lugha gani ya kiafrika (za kiafrika) ambayo (ambazo) i(z)tafundishwa ; ni wazi kuwa itakuwa bora ikiwa ngazi za juu za serikali zisichukue uamuzi wowote kuhusu uchaguzi wa lugha.

Hitimisho

Changamoto ya ubora wa Elimu Kwa Wote haiwezi kutekelezwa bila matumizi ya lugha za kiafrika shuleni. Kwa ukweli, katika nchi ambapo watu wengi huishi vijijini itakuwa vigumu kwa watoto kuhitimu masomo bora ya shule ya msingi bila kutumia sana lugha mama na lugha kubwa wanazozifahamu.

Uchunguzi huu ulisisitiza utata wa mpango wa kuingiza lugha za kiafrika shulen na matatizo yanayotokea. Lakini idadi na ukubwa wa majaribio hutoa maelezo ya maana ambayo lazima yazingatiwe baadaye itakapotakikana kueneza mfumo huo.

Kwa kweli, kuchagua kuacha hali ilivyo sasa si vizuri kwa sababu vizazi vipyta vinaendelea kuathitirika na elimu ya msingi duni. Na elimu hiyo si kikwazo halisi tu kwa familia na watoto wanaotoka katika matabaka yasiyo na uwezo kiuchumi, bali ni kikwazo pia kwa maendeleo kiuchumi na kijamii katika nchi hizo.

As Línguas de Escolarização na África Francófona

Implicações e orientações para a acção

Resumo executivo

Contexto do estudo

Ao longo dos últimos anos, vários países francófonos levaram a cabo reformas nacionais, visando a introdução de uma língua ou das línguas nacionais como meio de ensino, no ensino de base. No ensino primário, a utilização das línguas nacionais tem como objectivo favorecer as aprendizagens fundamentais e facilitar a aquisição progressiva de uma língua de comunicação internacional. A primeira língua do aluno exercendo uma influência determinante no desenvolvimento cognitivo e afectivo, o recurso ao bi-plurilinguismo escolar a este nível da aprendizagem permite reduzir o insucesso escolar.

O objectivo deste estudo é o de fazer um balanço das orientações e das práticas em termos de línguas de escolarização, nos países seleccionados pelo comité científico, com base em tipologias sociolinguísticas e na disponibilidade de especialistas de bom nível: Benim, Burquina Faso, Burundi, Camarões, Níger, Senegal. As experiências do Mali e da Tanzânia também são tomadas em consideração.

Estes países cobrem situações sociolinguísticas muito variadas e representam estados de utilização das línguas nacionais nos sistemas educativos muito diferentes.

Domínios do estudo

A perspectivação destas experiências permite tirar alguns ensinamentos em vários domínios.

Os trabalhos documentaram, muito alargadamente, a formulação e a instalação das políticas linguísticas nos Estados:

- as implicações da qualidade da educação no contexto de uma massificação do acesso das populações rurais ao ensino primário (dificuldades escolares graves, taxas de insucesso e de abandono escolar elevadas, nível das aprendizagens fraco) ;
- a problemática da escolha das línguas (critérios de escolha, lugar atribuído no sistema educativo, níveis e modalidades de utilização, escala e processo das escolhas) ;
- a articulação entre línguas nacionais africanas (L1) e o francês (L2) : alternância entre línguas-meio (ponto de vista longitudinal sobre o conjunto do programa primário e a repartição segundo as disciplinas, práticas pedagógicas, processos de transferência de competências linguísticas da L1 para a L2, gestão da utilização das línguas na sala de classe);

- o apetrechamento das línguas nacionais e a produção de suportes didácticos e as capacidades existentes ;
- o recrutamento e a formação inicial e contínua dos docentes intervenientes nos dispositivos bi/plurilingues;
- o acompanhamento e a avaliação dos projectos experimentais ;
- as avaliações comparadas das aquisições escolares ;
- a sensibilização dos utilizadores e dos actores (atitude dos pais, dos professores e o enquadramento pedagógico intermediário).

Resultados encorajadores do ensino bilingue

A vontade política de tomar em consideração as línguas e culturas africanas no sistema educativo entrou numa fase de maturidade. Preocupados em atingir os objectivos da escolarização para todos, os dirigentes exploram o recurso às línguas africanas, com vista a uma maior eficácia pedagógica, à melhoria das condições de escolarização e de rendimento do sistema. O pragmatismo dos anos dois mil completa a legítima acção inicial dos Estados (política e identitária) que se seguiu às independências africanas.

Esta vontade traduz-se num interesse pelo ensino das línguas africanas na escola, manifestada na maior parte dos países e legível nos textos fundamentais (constituição, lei de orientação da educação), assim como nas experiências, a maior parte das vezes ao nível do ensino fundamental (primário).

Estas experiências puderam chegar, em vários países, a modelos pedagógicos de ensino bilingue eficazes, testados por vezes em longos períodos, resultando da diversidade das abordagens técnicas (escolha das línguas, equipamento, práticas, resultados), que emanam das políticas linguísticas explícitas e/ou implícitas dos Estados e dos sistemas educativos, bem como das políticas educativas. Beneficiam igualmente da capitalização da experiência dos dispositivos de alfabetização dos jovens descolarizados e dos adultos no âmbito da educação não formal. Estas experiências suscitam o interesse das famílias quando se revelam eficientes na aquisição de competências na língua francesa, como se verifica no Burquina Faso ou no Níger, em que um número muito significativo de pedidos de criação de classes bilingues se encontra à espera de resposta.

Nos países mais avançados nestes processos de reforma, a utilização das línguas africanas como meio de ensino é facilitada pelo facto de as principais línguas estarem correctamente apetrechadas e os suportes didácticos estarem disponíveis, ainda que nem sempre em número suficiente. Se se tomar em conta estas línguas já equipadas, estando a ser alvo de experiências bilingues, é possível ver que se pode cobrir a maior parte da população, devido ao seu peso demográfico (cerca de 84% dos locutores no Mali para somente quatro línguas, 80% no Burquina Faso para uma dezena de línguas).

A capitalização destas experiências permitiu ao Mali construir um plano curricular bilingue ao nível dos programas do ensino primário e avançar progressivamente com a preparação de professores primários para a sua utilização, renovando igualmente o currículo da formação inicial destes docentes.

Impactos significativos do uso das línguas africanas na escola

- Os estudos puseram, assim, em valor alguns pontos mais salientes nos países tratados:
- as políticas escolares analisadas concedem um lugar desigual ao bilinguismo, certos países tendo conduzido experiências limitadas (Senegal, Benim, Camarões, Togo) enquanto outros, empenhados na generalização do ensino bilingue, sofrem de um excesso de modelos de ensino das línguas nacionais, modelos entre os quais têm que fazer escolhas (Níger, Burquina Faso e Mali) ;
- a comparação dos resultados obtidos nas escolas bilingues e nas escolas tradicionais não bilingues sublinha, no entanto, a superioridade das performances atingidas pelos alunos das classes bilingues, confirmando a necessidade do ensino das línguas nacionais ;
- as performances do Burundi nos testes PASEC em francês e em matemática, no segundo e no quinto ano do ensino primário, comprovam igualmente a eficácia do bilinguismo ;
- as escolas bilingues OSEO no Burquina Faso realizam o programa primário completo em cinco anos, em vez de seis, e obtêm resultados bem melhores do que as escolas tradicionais, nos exames finais do ciclo primário;
- as avaliações realizadas pelo SACMEQ na África anglófona austral e oriental, em que o uso das línguas africanas está bastante desenvolvido, confirmam as boas performances do ensino multilingue.

Um contexto favorável, oportunidades a não perder

O contexto político e educativo nunca foi tão favorável. Com efeito, observa-se:

- um uso eficaz do bilinguismo escolar, que pode ter um efeito de alavanca para se atingir os Objectivos do Milénio para o desenvolvimento e os do EPT, pois contribui para a redução do insucesso e do abandono escolar, assim como para a melhoria das aprendizagens escolares e das competências adquiridas, devido a uma aquisição mais rápida das competências na leitura e no cálculo, quando estas são efectuadas em língua materna ;
- um acordo entre os actores da educação na África subsaariana quanto à parceria necessária entre as línguas africanas e o francês, articulada com uma didáctica integrada; a presença de áreas linguísticas bastante vastas para línguas

de populações muito numerosas e marcadamente veiculares, nos países da faixa saariana;

- a presença de um capital técnico (número de línguas apetrechadas para um uso escolar, massa crítica de material didáctico para o ensino bilingue, número crescente de linguistas africanos e de formadores para o ensino bilingue) ;
- a revisão dos curricula do ensino e dos programas de formação dos professores, em curso em vários países, que oferece a oportunidade de introduzir um ensino das/nas línguas africanas;
- o rejuvenescimento dos professores, ligado aos programas de recrutamento em massa no âmbito dos planos nacionais "Educação para todos", conjugado com a desconcentração do recrutamento dos professores, permite dispor de locutores das línguas de ensino no meio ;
- os planos decenais a favor da educação para todos acentuam a OMD da escolarização primária universal. Estes mobilizam recursos importantes dos orçamentos nacionais e dos fornecedores de fundos: inscrever nos planos de acção as actividades por extensão do bilinguismo escolar é o meio mais eficaz para mobilizar os recursos em volume suficiente, para as reformas dos programas, a formação dos professores e a produção de material didáctico.

Dificuldades constatadas

Os estudos-países analisaram várias dificuldades encontradas na introdução das línguas africanas na escola, entre as quais as seguintes:

- uma falta de continuidade na vontade política e na sua tradução operacional, por razões diversas, entre as quais uma grande prudência face aos riscos de reacções comunitaristas, ou ainda o pouco interesse das elites africanas "globalizadas" pela valorização do património linguístico e cultural dos seus países ;
- a multiplicidade das decisões a tomar : escolha das línguas, das variedades de língua, dos níveis de introdução, dos volumes respectivos das línguas, assim como dos tipos de utilização (meio de aprendizagem, matéria de aprendizagem, auxiliar das aprendizagens, língua-cultura);
- a reticência de uma proporção dos professores e do enquadramento, provavelmente influenciados pela escola colonial, que bania e punia o uso das línguas africanas na sala de classe e no recreio ; para além disso, muitos pedagogos defendem o uso exclusivo do francês na lógica da continuidade educativa para o ensino secundário; os sistemas somativos de avaliação dos conhecimentos (através dos exames trimestrais e dos exames de fim de ciclo) seleccionam os melhores alunos e produzem, em grande escala, a exclusão ao longo do ciclo primário, enviando um número indefinido de crianças para o iletrismo ou analfabetismo;

- a insuficiência ou ausência de dispositivos de formação inicial e contínua dos professores para o ensino das línguas nacionais e da educação bilingue ;
- a insuficiência de trabalhos pedagógicos em didáctica integrada língua africana / língua francesa e a qualidade frequentemente mediocre dos suportes didácticos para o ensino bilingue (factor agravado pela fraqueza dos editores locais em matéria de manuais escolares) ;
- a diversidade dos modelos didácticos de ensino bilingue disponíveis, que coloca os dirigentes face à necessidade de escolha, para a qual nem sempre têm elementos suficientes ;
- uma falta de comunicação quanto aos possíveis benefícios do ensino bilingue, que se traduz por uma reticência de certas famílias, que aspiram a uma promoção social e económica para os seus filhos, através do ensino precoce e exclusivo do francês, e para as quais o uso das línguas africanas significa uma educação de baixo nível, enquanto não estiverem convencidas da eficácia das aprendizagens em contexto bilingue ;
- uma falta de planificação e de preparação técnica, frequentemente por falta de competências ou de meios técnicos e financeiros adaptados ;
- a fraqueza do acompanhamento e das experiências em certos países e a insuficiência dos dispositivos de avaliação das aprendizagens nas línguas nacionais (que não são ainda tomados em conta nos exames finais do ensino primário).

Modelos eficazes de bilinguismo escolar e das estratégias adaptadas

Estas dificuldades não são insolúveis, o interesse dos estudos-países estando precisamente em fornecer exemplos de práticas, a rentabilizar, que se ocupem delas. Para além do mais, os trabalhos permitiram destacar um acordo sobre os modelos de bi/plurilinguismo mais eficientes, ponto de apoio importante para o desenvolvimento de eventuais políticas.

- a. A escolha das línguas africanas a ensinar enquanto língua inicial (L1) supõe uma abordagem pragmática:
 - a normalização da língua (transcrição, gramática, léxicos, suportes didácticos) é uma condição prévia ;
 - deve ser organizada uma concertação entre os responsáveis educativos das inspecções, as autoridades locais e as famílias, para determinar as línguas de ensino mais adaptadas (língua local do meio ou língua veicular), tal como foi efectuado com sucesso no Burquina Faso, aonde existem cerca de 400 pedidos de criação de classes bilingues ;
 - podem ser necessárias modalidades de ensino específicas, quando a língua nacional ensinada não é a língua materna de um certo número de alunos. As

representações sociológicas, políticas e económicas associadas às línguas devem ser tomadas em conta, evitando suscitar reivindicações e crispações identitárias.

b. As modalidades de articulação do ensino das línguas nacionais africanas (L1) e do francês (L2) estão bem documentadas. Destaca-se um certo consenso:

- para acompanhar o arranque das aprendizagens através da língua africana (L1) com uma iniciação precoce ao francês oral (L2) desde o início do ciclo;
- para a escolha de uma transição a meio do ciclo primário da L1 para a L2 como meio principal de ensino;
- para a conservação de um uso significativo da L1 até ao final do ciclo primário;

Este modelo de bilinguismo “aditivo”, em que a língua nacional conserva um lugar significativo, pelo menos até ao fim da escola primária, parece preferível em relação ao modelo de transição precoce de bilinguismo “subtractivo”, com abandono da L1 a meio do ciclo primário, após a passagem para a L2 como único meio de ensino.

c. A didáctica da língua nacional, assim como a didáctica integrada língua nacional (L1) /língua francesa (L2) têm que ser aperfeiçoadas, pois um défice no ensino da língua nacional pode afectar o ensino da L2.

d. A formação dos professores em didáctica integrada das línguas e a gestão dos professores colocados nas respectivas áreas linguísticas devem ser seriamente reforçadas.

e. Por fim, a generalização e a coerência das políticas de ensino bilingue passam, por um lado, pela sensibilização de um público de dirigentes frequentemente instável (a inspecção parece ser o nível de intervenção mais pertinente) e, por outro, dos pais dos alunos que resistem frequentemente ao ensino das línguas nacionais, consideradas como um travão para a ascensão social.

O estudo pôs em evidência os recursos científicos e técnicos existentes nos países, os materiais didácticos produzidos, as avaliações efectuadas, os saberes-fazer acumulados. Mostrou também a complexidade da pilotagem de tais reformas, perante as quais muitos governos recuam. No entanto, as avaliações das aquisições escolares dos alunos revelam as lacunas linguísticas dos alunos não escolarizados numa língua que lhes é familiar. Em matéria de reforma das línguas de escolarização, alguns princípios-chave do sucesso foram observados:

- a soberania dos Estados nas escolhas de política nacional em termos de línguas de ensino, a definição dos planos de acção ; a multiplicidade das escolhas a fazer torna possível sair-se de uma lógica do tudo ou nada, isto é, de uma alternativa francês ou línguas nacionais africanas;
- a necessidade de uma acção progressiva e inclusiva : avançar por etapas e por experiências, criar as condições para o sucesso para cada etapa (responsáveis implicados, pilotagem controlada, planificação cuidada e flexível, professores formados, material didáctico disponível, pais dos alunos informados, etc.);

- a subsidiariedade : deixar ao nível mais local (escola por escola se for necessário) a negociação no seio da comunidade, quanto à escolha da ou das línguas africanas que serão ensinadas: é claramente preferível evitar toda e qualquer decisão administrativa centralizada relativa à escolha das línguas.

Conclusão

Enfrentar o desafio da qualidade da educação para todos torna, a termo, incontornável o uso das línguas africanas na escolarização. Com efeito, nas sociedades predominantemente rurais, será difícil generalizar um final de um ciclo primário de qualidade para uma dada faixa etária, sem se recorrer cada vez mais às línguas maternas e línguas veiculares compreendidas pelas crianças.

O estudo sublinhou a complexidade do processo de introdução das línguas africanas na escola e as dificuldades encontradas. Mas o número e a amplidão das experiências trazem ensinamentos preciosos, a tomar em conta numa fase de expansão.

Com efeito, o status quo não é uma opção, pois perpetua para as novas gerações um custo humano considerável de uma educação primária ineficaz, que constitui um verdadeiro limite para as famílias e as crianças dos meios desfavorecidos e é um obstáculo para o desenvolvimento económico e social dos países.

**Èdè Ìkóni ní àwọn
orílè-èdè tí a n sọ
èdè faransé ní Áfíríkà**

Ohun tó wà nídíí rẹ àti ohun tí a lè şe

Àkópò ohun àmúše

Idí abájò ishé yíí

Láti nñkan bí ọdún mélòó kan, púpò nínú àwọn orílè-èdè tí wón ní lo èdè faransé ni wón ti ní şe àtúnṣe oríṣiríṣíí nípa lílo èdè orílè-èdè wón kan tâbí jù békè lọ láti fi kó èkó alákòóbèrè. Nínú èkó alákòóbèrè ti píramári, idí tí a fi ní lo èdè wònyí ni láti fi lè ran kíkó àwọn èkó tó şe kókó lówó, láti mú kí àwọn ohun tó yé kí akékòó mò rorùn àti láti jé kí ɿlosíwájú àti ɿròrùn túbò bá kíkó èdè nílá àgbáyé kan tí a bá ní kó. Níwòngbà tó jé pé èdè abníibí akékòó ní kópa pàtakí nínú idàgbásókè èkó- kíkó àti ɿhùwàsí akékòó, lílo èdè méjí tâbí jù békè lọ níléewé alákòóbèrè yóó mú kí ɿjakulè níléewé dín kù.

Idí abájò ishé yíí ni láti fi mo ibi tí nñkan dé àti ibi tó doríkó báyíí nípa ɿlànà àti ɿshesí lílo èdè ní àwọn ilé-ìwé tí wón wà lórílè-èdè tí ɿgbímò èkó ɿjìnlè ishé yíí yàn. Ohun tí a sì rò kí a tó yàn wón ni bí àwọn èdè tí a ní sọ wònyí şe rí àti bí àwọn onímòjìnlè tí wón mò nípa wón dáadáa şe wà lárówótó sí láwón orílè-èdè bíí Bènin, Bòkínà Fásò, Bùrúndì, Kamérúnù, Niger àti Senegal ; bákan náà ni àwọn ɿríí ohun tí a gbé şe ní orílè-èdè Málì àti Tanzaníà tún jé nñkan tí a kà kún nínú ishé yíí.

Àwọn orílè-èdè wònyí jé orílè-èdè tí èdè wón pò tí wón sì yàtò sí ara wón àti tí àgbékalè ètò wón nípa lílo èdè orílè-èdè wón nílé-èkó kò rí bákan náà rárá.

Ohun tí ishé yíí fé gbéyèwò

Gbígbéyø sítá àti sisòrò lórí àwọn ɿríí wònyí jé kí a lè rí èkó púpò kó lórí oríṣiríṣí nñkan.

Àwọn ishé ɿwádií ɭimòjìnlè yíí şe àkòsílè púpò lórí dídásílè àti lílo àwọn òfin tí wón ní şàkóso èdè lílò níléewé láwón orílè-èdè :

- Àwọn ohun tó lè sèlè sì dídára èkó tó sì lè jeyo níbi kí a fi àyè èkó kíkó sílè fún ɿgòrò ènìyàn láti ɿgbéríkó kí wón nípa nínú èkó alákòóbèrè (ìshòro nílá tó jo mó èkó kíkó àti iléewé, àliniyé akékòó tó a jákulè tâbí tí wón ò parí èkó wón, àímòwé tó bó şe yé).
- ɿshòrò tó jomó èdè yíyàn (ohun tí a ní kà sítí a tó yàn wón, ipò tí a fi wón sítí nínú ètò èkó, kíláásí tó a ní lò wón àti bí a şe máa lò wón, bí a şe yan èdè àti bí a şe ní mo èdè tó ó yé kí a fi sítí ipò kan tâbí ɿmíràñ).
- Gbígbékalè èdè ènìyàn dùdú tó a ní pè ní èdè àkóso (L1) ségbèé èdè faransé tó a kà sítí èdè àsosíkejì (L2) : bí èdè tó a ní lò şe ní gbàyè àti ipò lówó

arawọn (bí a şe rí nñkan sí lórí gbogbo ètò erekó iléewé alákòóbèrè àti bí a şe pín àwọn èdè wónyí láàrin àwọn işé iléewé kòkókan), işe erekó-kíkó, bí akékòó şe ní túmò ohun tó mò láti inú èdè àkókókó tábí tabníbí (L1) rë sínú èdè kejì (èdè òyìnbo, L2) tó ní kó, àti bí a şe ní şetò lílo àwọn èdè ní kíláási.

- Mímú kí àwọn èdè orílè-èdè di lílo àti titójú àwọn ohun èlò fún kíkó wọn, pèlu iye àyè tó şísflè.
- Gbígbá olùkó síşé, kíkó wòn nílé-èkó àti fífún wòn ní ɿdánilékòó ɿtónisónà (léhìn tí wòn bá ti bérè işé olùkó) fún àwọn olùkó tó bá jé pé ààrin erekó elédè méjì tábí jù béké lọ ni wòn máa şisé.
- ɿtopa àti àyèwò àwọn ètò tí a ní dánwò láti wò ó bójá wòn á şisé.
- Şíşe àfiwé àgbéyèwò àwọn ohun tó ti di mímò níléewé.
- Jíjé kí àwọn tórò kàn mó ohun tó ní şelè (nípa wíwo ɬsesí àwọn obí akékòó, àwọn olùkó àti àwọn alámójútó tó wà láàrin wòn).

Àbájáde awúnilórí tó wà nínú ɿfèdéméjì kóni lékó

Ífẹ́ títjóba ní fún kórò èdè àti tàşà ènìyàn dúdú jé kíkàkùn nínú ɔrò ètò erekó ti wá di nñkan tó múná dóko báyíí. Nítorí wòn tí rí i pé lílo síléewé şe é şe fún gbogbo ará-ılú, àwọn aláşé ti wá ní wá ɔnà àti máa lo èdè Áfírskà kí ètò erekó ba à lè tún múná dóko sí i, ki àtúnṣe ba à lè bá ètò erekó àti kí ó báa lè ní iyorísí rere. Itara àti bí ɔdún méwàá séhìn tí a ní sòrò wòn yíí jé nñkan tí a lè sò pé ó jé łyókù ɿgbésè (tiwa-n-tiwa àti tòmìnira) àkókókó tawon orílè-èdè ilè ènìyàn dúdú gbé, léhìn tí wòn gbómìnira.

Önà tí a fi mò irú ɿfẹ́ tí àwọn ịjoba ní yíí ni bi ɿfẹ́ sí kíkó èdè ènìyàn dúdú níléewé şe pò lórílè-èdè púpò àti bí a şe lè rí i kà nínú àwọn ɿwé òfin tó şe pàtákì (bí ɿwé òfin orílè-èdè àti ɿwé òfin tó ní şakoso ètò-èkó) àti nínú oríshiríslí àşewò, pàápàá jùlò, tí a bá ní sòrò erekó alákòóbèrè.

Lópò orílè-èdè, àwọn àşewò wònnyí di àpeere ohun àmúlò fún ètò erekó elédéméjì tó ní şisé dáadáa, tí a sì ti dánwò fún ɿgbà pípè. Ó tún jé ohun tí a fogbón àti ɭmò fàyò gbékalè láti inú oríshiríslí ɭlànà (yíyan èdè, ohun èélò àti irinsé fún èdè kíkó, işé şíşe fún èdè kíkó, àbájáde oríshiríslí) tívón yó jáde yálà lónà kedere tábí lónà tí kò fi béké hàn dáadáa sáráyé, láti inú òfin tó ní şakoso ɔrò-èdè lórílè-èdè tábí nílé-èkó; àwọn àşewò wònnyí tún jàñfàaní àkójopò ɿríí ètò mò-ón-kó-mò-ón-ká tí a şe fún àwọn ɔdó tí kò lọ síléewé àti èyí tí a şe fún àwọn àgbà nínú ètò erekó tí kíi şe tiléewé. Àwọn àşewò wònnyí jé nñkan tó ní mú inú àwọn obí akékòó dùn, tívón bá ní şisé dáadáa, pàápàá jùlò nípa rírànyàn lówó láti kó nñkan lédè faransé gégé bí ó şe şelè ní orílè-èdè Bòkínà Fásò tábí ní orílè-èdè Niger níbi tó jé wí pé ɿtqo-àyè láti dá ètò oníkíláási elédéméjì sílè pò yanturu, şùgbón tí a à sì tî ráyè fún lési.

Ní àwọn orílè-èdè tétò àtúnṣe wònnyí tí lọ jínnà, ɿrqrún tí dé bá lílo èdè ènìyàn dúdú nítorí pé àwọn èdè tó şe pàtákì jé àwọn tí a ti şetò àkóşfílè wòn, tí ohun

èlò tí a sì lè fi kó wọn wà láròwótó, bó ti lè jé wí pé ohun èlò àti irinshé èkó wònyí ò fi gbogbo iga bá pò tó béké. Tí a bá ka ti àwọn èdè tí a ti shisé pé lórí wọn, tí wón sì jé ara àwọn tí a ñ ñé àshewò elédéméji lórí wòn, a ó rí i pé ogunlögò ènìyàn ni ɔrò yílì kàn nítorí ipa pàtakì tí èdè wòn ñ kó (idá 84 nínú 100 ènìyàn fún èdè mérin péré ní Málì, idá 80 nínú 100 ní Bòkínà Fásò, fún èdè bí i méwàá).

Ní Málì, àpapò gbogbo àwọn irlí wònyí ni wòn jé kí a lè shétò-èkó elédéméji ní iléewé alákòóbèrè àti ti bí àwọn olùkó yóó ñé gbáradí fún lílo wòn nípa titún ètò idánilékó àwọn olùkó alákòóbèrè ñé, nígbà tí wòn bá sì wà lábè èkó.

Ipa pàtakí tí lílo èdè ènìyàn dûdú ñ kó níléewé

Àwọn irladí tí a ñé lárí wòn orílè-èdè tí a dárúkó fi àwọn kókó wònyí hàn :

- Awon òfin ilé-ìwé tí a gbéyèwò kò fi àyè tó ñogba sile fún ètò èkó elédéméji nítorí a rí i pé àwọn àshewò tá a gbé ñé lárí wòn orílè-èdè kan (Senegal, Bénin, Kamerúnù, Tógò) kò pò tó béké, nígbà tó jé wí pé àwọn orílè-èdè mìràñ tí wòn ti sò èkó elédéméji di ti gbogbogbò tó lapeeré tó lónkà nínú lílo èdè abínibí fún èkó. Lárí wòn orílè-èdè bí i Niger, Bòkínà Fásò àti Málì, inú àwọn àpeeré yílì náà ni wòn tún ní láti yàn èyí tó wòn máa lò.
- Afiwé àbájáde tí a rí lárí wòn ilé-ìwé elédéméji àti ti àwọn tó wòn kí ñé elédéméji fi hàn pé àwọn ilé-èkó elédéméji ló dáa jù nítorí àbájáde àwọn akékó wòn dáa ju ti àwọn akékó tó irú iléewé kejí lò. Èyí fihàn dajú pé kò sì tábí shùgbón kankan mó nípa yíyàn láti shétò èkó lédè abínibí ènìyàn dûdú.
- Àbájáde ti orílè-èdè Bùrúndí nínú àwọn idánwò PASEC, pàápàá jù lò nínú ishé èdè faransé àti ti lísirò tó olopodún kejí àti èkarùnún ní ilé-ìwé alákòóbèrè náà fihàn dajú pé èkó elédéméji múná dóko.
- Odún mårùnún, dípò odún méfà, ni àwọn ilé-èkó elédéméji tó a ñ pè ní OSEO ní Bòkínà Fásò fi ñ ñé ètò èkó alákòóbèrè. Àbájáde wòn sì tún dáa ju ti àwọn ilé-ìwé yóókù (tó wòn kí ñé elédéméji) lò, nínú idánwò iparí èkó alákòóbèrè.
- Ní àwọn orílè-èdè gúsù àti tó lila-oòrùn Áfirikà tó wòn tó gbómìnira lówó àwọn Gèésì, lílo èdè ènìyàn dûdú jé nñkan tó wópò. Àwọn àyèwò tó ẹgbé SAQMEQ ñé fidílì rè múlè pé lílo èdè púpò fún èkó kíkó jé nñkan tó wuyì tó sì ní àbájáde tó dáa.

Àkókò tó yé láti lo àyè tó sì sile

Kò tñi sì irú ànfàní àti àkókò ètò òshélú àti tékó tó rorùn tó báyílì rí, yálà nínú ètò òshélú ni tábí ní ti ètò èkó. Ara àwọn àkýyèsí tí a ñé níwonyí :

- Lílo èdè méji níléewé lónà tó múná dóko tó sì lè jé kí a lè dé ibi tó àwọn ètò

ìdàgbàsókè ti Àjọ Àgbáyé tí a pè lédè òyìnbo ní *Objectifs du Millénaire/Millenium Goals* àti ti *Education Pour Tous/Education For All* (Ékó fún gbogbo ayé) fé ká dé, nítorí pé ó ní dín ijákulè àti ifàséhìn níléewé kù. Ó tún ní ran kíkó àti mímò nílé-ìwé lówó nítorí pé ó fa jíjáfáfá nínú ìwé kíkà àti iṣirò shíse, tí ó bá jé pé èdè abínibí ni a fí kó wọn.

- Adéhùn tó wà láarin àwọn tórò èkó kàn, nílè ènìyàn dúdú lórí bí àjóṣepò şe nílátí wà lórí lílo èdè ènìyàn dúdú àti èdè faransé nínú ètò ikóni àkópò; a tún şakíyésí oríṣiríṣí èdè nílá tí ènìyàn púpó ní sọ, tí a sì ní lò lójoojúmò káàkiri àwọn orílè-èdè tí wón wà yíká łyàngbè llè Sàhárà.
- Wíwà lárówótó àwọn ohun èlò tó şe pàtákì àti iye èèyàn tó şe kókó nínú ìmòjìnlè (iye èdè tí wón ti wà ní ìmúrasílè fún lílo níléewé, iye ohun èlò fún èkó elédèméjì, púpó sí i àwọn akékópó-èdè tí wón jé ọmọ Áfíríkà àti àwọn olükóní èkó elédèméjì);
- Atúnṣe ètò èkó àti ètò idánilékópó àwọn olükó tó ní lọ lówó ní ọpòlòpò orilè-èdè, èyí tí ó jé kí àñfàní sí sílè fún wọn yálà láti kóni lédè Áfíríkà tábí láti fi èdè náà kóni ní èkó kan tábí òmíràn;
- Kíkérésí (ní ojó-orí) àwọn olükó, èyí tó ní nñkan í şe pèlú ètò iga-ògòòrò ènìyàn sísé nínú ètò orílè-èdè tí a mò sí ‘Èkó fún gbogbo ayé’, àti wí pé àñfàní gbígbà àwọn olükó sísé káàkiri ibi púpó ní jé kí a lè rí àwọn tó gbédè tí a ní kó lárówótó láti lò.
- Àwọn ilàrànà olódún méwàá-méwàá tí a şe fún ètò ‘Èkó fún gbogbo ayé’ tenu mó pé èkó alákòpòbèrè fún gbogbo aráyé jé ara nñkan àmúše kan tí Àjọ Àgbáyé kà sí fún idàgbàsókè. Owó púpó nínú àsàrò ìnáwó orílè-èdè àti nínú owó tí a ní rí lónà mìíràn ni a ná lórí èyí: fífi àwọn ètò tó lè jé kí ètò èkó elédèméjì níléewé túbò gbòòrò síl jé ọnà tí ó pé jù lọ láti fi rí owó tó lè tó fún atúnṣe ètò kíkó àwọn olükó àti titójú àwọn ohun tí a lè nílò fún ètò èkó.

Àwọn Idíwó tí a şe àkíyèsí wòn

Ìwádìí lórí àwọn orílè-èdè fi àwọn òkè iṣoro kan tí wón wà nínú lílo èdè ilè ènìyàn dúdú ní ilé-ìwé hàn. Lára wòn ni :

- Fún oríṣiríṣí idí, ijøba ò nífèé àti tèswájú nínú gbígbékalè àti mímú şe àwọn ètò wonyí. Idí kan ni pé èrù ijà tábí èdèàiyedè éléyàmèyà ní bà wòn. Idí mìíràn ni pé àwọn òmòwé Áfíríkà, ‘òlajú’ òde-òní tí wón ka ara wòn sí ‘omọ orílè-èdè àgbáyé’ dípò ti Áfíríkà, kò nífèé tó béké sí iga-lárugé èdè àti àṣà orílè-èdè wòn ;
- Àiníye ipinnu tí a ní láti şe : yíyàn èdè, èdè olókan-ò-jókan nínú èyí tí a níláti yàn, kíláási tí a máa lo èdè kan tábí òmíràn, bí ipa èdè tá a yàn kóókan şe máa pò tó nínú ètò-èkó, bí a şe máa lo àwọn èdè náà (ohun tí a máa lò láti fi kó èkó wo ? Ohun tó máa ran ni lówó fún èkó, èdè tábí àṣà tí a fé kó).
- Ifasè àwọn olükó kan, bóyá nítorí àwọn iṣe iga-bà tí a ò tíl gbòminira lówó àwọn òyìnbo tó jé pé àwọn òyìnbo ò gbà kí a lo èdè ènìyàn dúdú nílé-ìwé lárugé àkókò kan bí i àkókò idárayá. Yàtò séyí, ọpò olükó ló ní tenu mó lílo èdè faransé níkan nílé-ìwé alákòpòbèrè nítorí ti àti palémó fún èkó sékóndírí (oníwèé méwàá);

àpapò àwọn ètò àyèwò ìmò iparí èkó (nípa ìdánwò sáà àti tìparí iyípo èkó kan) níyan àwọn akékòpó tí wón mòwé jù lọ níkan ni, wón sì nífa kí akékòpó yóókú di lílé kúrò nílèewé alákòpòbèrè, èyí tó níti opò òmò iléewé sínú àìmò-ón-kò-mò-ón-kà.

- Àító tàbí àìsí ohun tó yé láti fi sètò èkó àwọn olükó èdè ènìyàn dûdú àti tètò èkó elédèmèjì (nígbà tí wón bá wà lábé èkó) àti ìdánilékòpó (nígbà tí wón bá ti bérè isé).
- Àító isé ìwádìí lórí isé olükó àkópò èdè ènìyàn dûdú àti tèdè faransé, àti àwọn ohun èlò olükó elédèmèjì tí kò dáa tó béké (àìlèshisé bó şe tó fún àwọn òntèwé, pàápàá jù lọ nípa tité ìwé tí a fi níkó èdè nílè-èkó jáde bó şe yé), nífa isé yíi sèhìn;
- àìlònökà àpere ènà àtise ìdánilékòpó elédèmèjì tó wà lóde (şùgbón tó jé wí pé wón ò lóye àti ìmò púpò tó béké lórí wón) kíjé kí àwọn aláše sábà mó èyí tí wón maa yàn;
- èdèàiyedè àti àgbóraeniyé lórí àñfàní tó wà nínú ètò èkó elédèmèjì, èyí tó nífa ifasé àwọn ìdílé kan tí wón níwá llosíwájú fún òmò wón nípasé èkó tó yajú fómò tó sì jé lédè faransé níkan. Fún irú àwọn ìdílé béké, wón ka lilo èdè ènìyàn dûdú sí pé irú èkó báyí kò pé ye nígbà tó jé wí pé wón ò nídánilójú pé èkó elédèmèjì jé níkan tó níşisé dádadáa;
- Àìsí lìfètósí àti ìmúra nítorí àìsí ení tó mosé, àìsí irinisé tàbí ohun èlò isé àti àìsí owó tó pò fún ohun tí a fé şe;
- Àìsí títópasé àti àmójútó tó péye àti àşewò ní àwọn orilè-èdè kan, àti àìsí àwọn ohun tí a fi níşisé àyèwò àwọn èkó èdè ènìyàn dûdú ní àwọn orilè-èdè wónyí (èyí kò tñi sí nínú ohun tí a kà mó ìdánwò iparí èkó alákòpòbèrè);

Fífi àpere ètò èkó elédèmèjì tó níşisé dádadáa hàn àti ònà tí a gbà mú wón lò

Àwọn isòro wónyí kí şe ohun tí kò şe é yanjú, níwòngbà tó jé pé ìtorí ká báa lè rí àwọn àpere isé tó lè yanjú wón tí a sì lè pín lò náà la şe şe ìwádìí lárí wón orilè-èdè wónyí. Ìwádìí tí jé kí a lè fenu kò lórí àwọn àpere ètò elédèmèjì tàbí jù béké lò tó sì níşisé dádadáa. Èyí jé òpómúléró fún ètò òfin tó di èdè mú, tí a lè fé gbékalè.

- a) ìhà bí yóó şe şe é şe ló yé kí a kó sì òrò yíyan èdè ènìyàn dûdú tí a fé kó gégé bí èdè abínibí.
- Síşe ètò èdè kíkó (nípa síşe èdà àti gírámà rè, kíkó àwọn òrò rè jø àti àwọn ohun èlò fún kíkó rè) jé ohun kòşéémání;
- Àjoşepò nílátí wà láàrin àwọn aláše ètò èkó lágbègbè, tí àwọn tijoba ìbílè àti àwọn òbí akékòpó, láti fi yan àwọn èdè tí a lè lò fún èkó tó yé jù (èdè àgbègbè tàbí èyí tí gbogbo èèyàn gbó). Báyí ni a şe rí àyorísí rere ní orilè-èdè Bòkínà Fásò níbi tí ó férè tó irinwó (400) kíláásì elédèmèjì tí a tí bëèrè àşe fún láti dá sílè;
- A lè nílò láti gbé àwọn ètò ikóni kan pàtò kalè tí èdè orilè-èdè tí a níkó kíí báa şe èdè abínibí àwọn akékòpó kan. A nílátí mó ojú tí àwọn èèyàn fi níwo èdè, a sì nílátí kà ásí. Kí a yàgò fún ohun tó lè fa ikùnsínú tàbí èdèàiyédè tó jø mó òrò

eléyàmèyà.

b) Àkòsíl  oríshirísl  l  ti w  l r  b  a  e l  kan k k  at  f fiw   k   d  ab n b  (L1) p  m  l l   d  farans  (L2).  w n n kan t  d ab   ni p   nu ti k  l r  w n ni p  :

- k   d  ab n b / n y n  d d  (L1) j   d  t  a f  b r   k , k  a s  b r   d  farans  (L2) n a  n  s s  l ti  w n k l  s  t  b r  il -i w .
- n  agbedem j   k  al k  b r  ( r  m r ), k  a p r  ip   d  ab n b  at  t   d  kej  (farans ) t  fi m a  j   d  kej  y o  w a  di  d  p t k  t  a n  l ti fi k   k  ju ti ab n b  l .
- k  a s  m a  lo  d  ab n b  l  l n a  kan t b   m r n  t t  di  p in il - k  al k  b r 

Ir   t  el d m j  ‘al d m ’ b y i  in   y  t  j   p   d  ab n b   n y n  d d  n  k  ip  p t k  t t  l par   k  al k  b r  d ab   ni p   s n  ju ir   y  t  j   p  a  t t  n  p  r   t  el d m j  n pa  p p   d  ab n b  t  l g bedem j   t   k  al k  b r , l h n  t  a ti b r   s i  lo  d  kej  g g e  b   d   k  kan  so o  t  w .

c) K k   d  or l - d  at  k k   w n  d   n a  l k  np  p l   d  farans  j  n kan t  a s  n l ti  s s  l  r  g di n tor  p   l s s  t  p ye b y i  l r   d  ab n b  (L1) l  k  b  k k   d  kej  (L2).

d)  d nil k   w n ol k  n  b  a  e n  kan  d  k k  p  m  i s  m r n  p l   t o j u  t  p ye f n   w n ol k  t  a g b a  s s  n bi  t  a n  s   w n  d   d   h n  n l ti j  n kan t  a t p a  m , t  a s   s e t k ant k n .

e) L k  t n , k  a t  l  s of n   t  el d m j  f n  gb gb gb  t  b j  mu t  s   s e b  ti y , a m a  n l ti k k  fi  r o  n a  t   w n al s e (t  w n s b a  m a  n  w a  n p  fid l  h ) l t , k  a s  p  w n n j  ( t i  d ab   ni p   w n al b  w  il - k  agb  gb  l r o  n a  k n  j  l ). L n a  kej , a n  l ti r   w n  b i  o m  il - w   t  j   p  w n k i  f  k i  o m  w n k   d   n t r  w n g b  gb  p   j   d i w  f n   g b  ga .

 w d r  n a  ti fi or shir sl  n kan h n  :  w n ohun  l o   m j nl  at  ir n s  t  w a  l w n or l - d ,  w n ir n s  at  ohun  l o  f n   k k ,  w n  y  w o  t  a ti  e  t   w n  p ap   m o  t  a k  j .  t n  fi b i   s e s oro t  l ti  e  i r   w n  t n s  y i  h n  at  ohun t  o  f  a  t   w n  j oba   f i  f  m u  w n  e . S ib ,  w n  y  w o  t  a  e  l r   w n ohun t  ak k   m  fi h n  p  ak k   t  w n n  k k   n   d   t  s j  j  s i  w n, n   d i w . N pa   t n s   r o   d   t  a n  l  n l  ew , a ti  s k y s   n a - b  y o  t   e  k k  f n   y or s i  r r  :

- K  or l - d  n   m n r  at   g b  ya  l ti s of n  t  y  l r   r o   d  t  w n n  l  f n   k  l s i  p  or l - d  m r n  n  t n  b   r o  n a  r  .  s s l  y  d ad  a at  l k  n n  r  l r  i s   t i   t   n w o  t  a g b  r  l ti  e .  f n  p  ohun t  a l  y n  p  k  j  k  s i  w i  p   f i  d andan k  a s  p   d  k ans o  la  n l ti y n , y l a   d  farans  ni t b     w n or l - d   n y n  d d .

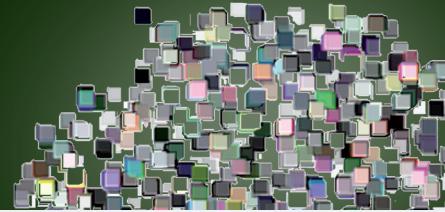
- Ipasè té yé ní titò ni ti ètò onílosíwájú àti tèyí tí ó fi àyè sílè fún gbogbo ènìyàn, té sì ní şe àkópò dípò àyokúrò: ilosíwájú léşesé àti ní sisè-n-télé pélù àgbéyèwò ní ɿdá kòòkan, wíwá ònà tí ɿgbésé kòòkan yóó fi yorísí rere (wíwá àwọn alákòoso té ní şisé tókàntókà, mímójútó işé dáadáa, ɿífrònú şetò té péye té sì rorùn láti yípadà, té a bá nílátí şe béè, olükó té a kó dáadáa, ohun èlò fún èkó té wà lárówótó, àwọn òbí ọmọ ilé-iwé tóhun té ní lò ò şókunkún sí, abbl.)
- -kétò àdúgbò jé búi ɿsogbè ti ètò ɿjoba àpapò orílè-èdè : jíjé kí ipinnu yíyan èdè ènìyàn dídú té yóó jé kíkó wà ní ɿkáwó àwọn àgbègbè (ilé-èkó kòòkan lè şèyí, té bá şe é şe). Ohun té dájú ni pé, ó sàn kó má jé pé ɿjoba àpapò ló ní şòfin té jomó ɿrò yíyàn èdè àtikó.

Akótán

Tí a bá fé kí ètò èkó té dáa, té sì múná dóko di nñkan té wà lárówótó gbogbo aráàlú, lílo èdè abínibí ènìyàn dídú níléèwé di dandan. Òótó ni pé láwọn ɿgbéríko, á şoro púpò ká té lè rí ẹgbé ọmọ ilé-iwé kan té parí ètò èkó alákòóbèrè rë dáadáa láì jé wí pé a lo èdè abínibí wọn tábí èdè àgbègbè wọn té wón gbó dáadáa.

Àgbékalé àsàràò yíí té fi bí ɿrò lílo èdè ènìyàn dídú níléèwé şe takókó té hàn, àti àwọn òkè-ìşòro té wà níbè. Șùgbón a rí i pé iye àti gbígbóòrò àwọn àşewò té a gbé yèwò fa oríśirísií èkó yó té sì yé kí a kà sí, nígbà té a bá fé tèśíwájú lórí ɿrò náà.

Nñkan ò lè wà bó şe wà lóníí yíí kí a máa wò ó níran. Tí a à bá şe nñkan sí i, yóó mú kí ìran ọmọ iléèwé alákòóbèrè mìíràn tún jìyà èkó té kò múná dóko, èyí té yóó jé ɿdíwó nílá fáwọn ɿdílé té ò lówó, kò sì ní jé kórlé-èdè ní ilosíwájú nínú ètò ɿrò-ajé àti nínú ètò àwùjò

لغات التدريس في إفريقيا الفرنكوفونية (تحديات العمل ومعالجه)

إن التعليم ثانى اللغة أو تعددى اللغة الذي يجمع بين اللغات الوطنية واللغة الفرنسية في إفريقيا الفرنكوفونية هو موضع اهتمام تجربية منذ أعوام عديدة؛ وعلى مستويات متعددة. إن التحدي كبير فيما يتعلق بالإداء التربوي والمساواة والتعلم الابتدائي العالمي. كما تؤثر هذه الاشكالية في البنية الاجتماعية والثقافية والرمزية لهذه المجتمعات سريعة التغير. خلال الأعوام الأربع الأخيرة، قامت المنظمة الدولية للفرانكوفونية والوكالة الجامعية للفرانكوفونية وزار: الشؤون الخارجية والأوروبية وجمعية حافظات فرنسا بتمويل مجموعة من الخبرات والدراسات الميدانية لدعم تعليم هذا التعليم والعمل على انجاته.

Sprachen im Schulunterricht im französischsprachigen Afrika (Herausforderungen und Anhaltspunkte für Maßnahmen)

Der zwei/mehrsprachige Unterricht im französischsprachigen Afrika, der die jeweiligen Landessprachen mit der französischen zusammenführt, ist seit mehreren Jahren Gegenstand diverser Modellversuche in unterschiedlichen Entwicklungsstadien. Die Unterrichtsform, die entsprechende Herangehensweise und die allgemeine Grundschulpflicht stellen entscheidende Herausforderungen dar. Die damit einhergehenden Probleme wirken sich auf die sozialen, kulturellen und symbolischen Strukturen der sich schnell verändernden Gesellschaften aus. OIF, AUF, MAEE und AFD haben in den letzten vier Jahren zahlreiche Studien und Expertisen im Hinblick auf die weitere Förderung und Verbreitung dieses Unterrichtsmodells finanziert.

Languages of Schooling in French-speaking Africa (challenges and guidelines for action)

Bi/multilingual education in French-speaking Africa, and the linkage between national languages and French as languages of schooling, have been the subject of experimentation at various levels for many years. This is a major challenge in respect to educational performance, equity, and universal primary education, which has an impact on the social, cultural and symbolic structuring of rapidly changing societies. Over the last four years, the OIF, the AUF, the MAEE, and the AFD have financed a series of studies and evaluations with a view to consolidate and promote the generalisation of bi/multilingual education.

Les langues de scolarisation en Afrique francophone (enjeux et repères pour l'action)

L'enseignement bi/plurilingue en Afrique francophone, articulant langues nationales et le français, fait l'objet depuis de nombreuses années, à des niveaux divers, d'expérimentation. L'enjeu est considérable en termes de performance éducative, d'équité et de scolarisation primaire universelle. Cette problématique affecte également la structuration sociale, culturelle et symbolique des sociétés en mutation rapide. L'OIF, l'AUF, le MAEE et l'AFD ont financé ces quatre dernières années une série d'expertises et d'enquêtes afin de consolider et généraliser cet enseignement.

Lugha za kufundishia katika nchi za Afrika kunakozungumzwa Kifaransa (Maswala na msingi kabla hatua zichukuliwe)

Tangu miaka kadhaa, ufundishaji unaotumia lugha za kitaifa na Kifaransa katika nchi za Afrika kunakozungumzwa Kifaransa umejaribisha kwa viwango tofauti. Swala lenyewe ni muhimu ukizingatia ubora wa elimu, haki na elimu ya msingi kwa wote. Utata wa swala hilo huathiri pia kita-maduni na kiishara maisha ya jamii zenyewe ambazo hubadilika haraka sana. Katika miaka minne iliopita, Shirika la kimataifa la nchi zinazozungumza Kifaransa (OIF), Shirika la Vyuo Vikuu vunavyotumia Kifaransa (AUF), Wizara ya Ufaransa ya mambo ya nje na ya kiulaya (MAEE) na Shirika la Ufaransa linaloshughulikia Maendeleo (AFD) ziligharamia ripoti za tathmini nydingi na uchunguzi kwa ajili ya kuimarisha na kuhimiza ujumlishaji wa ufundishaji wa aina hiyo.

As línguas de escolarização na África francófona (implicações e orientações para a acção)

O ensino bi/plurilingue na África francófona, que articula línguas nacionais e o francês, é objecto de experimentações há já vários anos, a diversos níveis. As consequências deste tipo de ensino são consideráveis em termos de performance educativa, de equidade e de escolarização primária universal. Esta problemática atinge também a estruturação social, cultural e simbólica das sociedades em rápida mutação. A OIF, a AUF, o MAEE e a AFD financiaram, nestes últimos quatro anos, uma série de peritagens e de inquéritos, a fim de consolidar e favorecer a generalização deste tipo de ensino.

Èdè ikóni ní àwọn orìlè-èdè tí a ní sọ èdè faransé ní Áfríkà (ohun tó wà nídlí rẹ àti ohun tí a lè şe)

Láti bí qdún mélòò kan, oríṣiríṣí àyéwò ló ti jé şíše lórí lilo èdè méjì tàbí jù béké lo (èdè abinibí èniyàn duduò àti ti faransé) ní àwọn orìlè-èdè tí wón n lo èdè faransé ní Áfríkà. Ohun tí ó jeyo lórí rẹ ò kéré, páápáá jù ló lórí bi akékóó se lè şe dádadá sí. lórí bí nñkan se lè wà ní dògba-n-dògba sí i àti bí èkó alákójòbèrè se lè jé ti gbogbo ayé. Óró yírú tún kan ipa tí àwọn nñkan bí ètò igbékálé àwùjò, àşà, àti àmì pàtákì ní kó láwọn àwùjò tí a şàkýésí pé wón n yípadá ní kiákíá. Láti bí qdún mérin séhin, àwọn àjò nílá bli OIF (àjò tó so àwọn orìlè-èdè tí wón n lo èdè faransé pò). AUF (àjò tó so àwọn yunifásítí tí wón wà ní orìlè-èdè tí wón n lo èdè faransé pò). MAEE (ilé-isé ijøba ilé faransé tó n mójútó òjò ilé-òkérè) àti AFD (àjò tó n şákóso ètò idàgbásóké ní àwọn orìlè-èdè tí wón n lo èdè faransé tó) náwó goboyi lórí àyéwò àti iwádífí ti yóò mú kí irú ètò ikóni báyíl túbò fidí mülé, kí ó si di nñkan àmúše àti àmúlò fún gbogbogbò.